

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra Teologických věd

Diplomová práce

TEOLOGIE HILDEGARDY Z BINGEN

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Brichcínová

Autor práce: Bc. et. Bc. Magdaléna Živná

Studijní obor: Teologie Služby

Forma studia: Kombinovaná

2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji Kateřině Brichcínové za laskavé vedení mé práce. Také těm, kteří se věnovali Hildegardě z Bingen přede mnou a na jejichž práci jsem navazovala. Děkuji také Petrovi Váňemu za jeho živý přístup k teologii. Chtěla bych také moc poděkovat svým nejbližším, láska k nim mně naučila lépe pochopit oblasti Hildegardiny činnosti, které mi zůstávaly dříve skryty. Adamovi děkuji za jeho paracelsiánský vhled do celostní medicíny, za jeho schopnost léčit člověka jako celek duše a těla, a Nikolajovi za prostředkování jeho něžné lásky k hudbě skrze kterou k němu, podobně jako k Hildegardě, promlouvá nebeská harmonie.

Obsah

Úvod.....	6
0.1. Hildegardino místo v současném společenském diskurzu	6
0.2. Otázky nad Hildegardou z Bingen.....	8
0.3. Hildegardina díla a díla o Hildegardě v češtině.....	9
1. Život Hildegardy z Bingen.....	12
1.2. Tisícileté objevování Hildegardy jako učitelky církve....	17
1.3 Hildegardino dílo.....	19
2. Hildegarda jako teoložka.....	25
3. Teologické interpretace Hildegardy z Bingen.....	30
3.1. Evelyn Underhill.....	32
3.2. Dorothee Sölle.....	35
3.3. Matthew Fox.....	39
4. Teologická metoda Hildegardy z Bingen.....	45
4.1. Aktivní Imaginace.....	47
4.2. Hildegardina exegeze její mystické zkušenosti.....	50
5. Kosmologie.....	57
5.1. Uchopení celého světa jako Božího díla	57
5.2. Vejce a sféra – kosmologické vize.....	61
5.6. Stvoření jako symfonie	71
6. Syna Boží jako boží přítomnost ve světě.....	74
6.1. Důraz na Inkarnaci.....	74
6.2 Nauka o ctnostech jako Ježíšova cesta.....	77
7. Hildegardino pojetí ženy.....	83
7.1. Chvalozpěv na Marii.....	84
7.2. Marie a další obrazy ženství.....	86
7.3. Marie-Sofie.....	87
7.4. Marie z pohledu christologie.....	89
7.5. Panněství jako způsob života.....	90
8. Duch Svatý jako Boží životodárná síla ve stvoření.....	95
8. 1. Duch svatý jako inspirující plamen.....	96
8.2. Proudění životodárné síly ve člověku a přírodě.....	98
8.3. Síla oživující mikrokosmos i makrokosmos.....	101
Závěr.....	105
Seznam literatury.....	109
Seznam zkratk.....	116
Přílohy.....	117

Zdroje Příloh:.....	117
1. Hildegardino schéma uchopení vizí.....	118
2. Hildegarda s mnichem Volmarem.....	119
3. Třetí vize první knihy Scivias - Kosmické vejce.....	120
4. Šestá vize první knihy Scivias - Andělé.....	121
5. Druhá vize druhé knihy Scivias - Obraz trojice.....	122
6. Čtvrtá vize druhé části - žena-církev.....	123
7. Sedmá vize druhé části - Poslední soud.....	124
8. Druhá vize třetí části - Stavba Stvoření.....	125
9. Čtvrtá vize třetí knihy - strom s praotci.....	126
10. Osmá vize třetí knihy - ctnosti.....	127
11. Druhá vize De Operatione Dei - kosmický člověk, lidský kosmos.....	128
12. Čtvrtá vize De Operatione Dei - Roční období.....	129
Abstrakt.....	130
Abstract.....	130

Úvod

Kým je dnes Hildegarda z Bingen? Charlotte Kernerová na začátku její biografie mluví o stále měnícím se uchopení této svě-
tice. Jiná byla Hildegarda jedenáctého století a století deva-
tenáctého.¹ Ani tato práce se asi tomuto trendu nevyhne.

Otázkou, ale není pouze kým je Hildegarda v jaké době, ale také kým je Hildegarda v jaké oblasti? Kým je Hildegarda z Bingen pro současného člověka? Jak ji chápe širší veřejnost? A kým je v oblasti vědy? Jako kdo je Hildegarda vnímaná v oblasti teologie?

Je samozřejmé, že ačkoli se může tato práce dotknout i dalších otázek, pokusí se přispět k zodpovězení především otázky poslední.

0.1. Hildegardino místo v současném společenském diskurzu

V současné době zažíváme určitý Hildegardin návrat na veřejnou scénu i na scénu teologickou. Její díla nově pro křesťanskou veřejnost objevil Matthew Fox, který uchvácen její kosmologií a láskou k přírodě stejně jako hlubokým mystickým vhledem prodchnul jejím duchem celou svojí další teologii. Skutečnost svědčící v prospěch Hildegardiny širší působnosti a do-
sahu je, že o její svatořečení a prohlášení za učitelku církve se zasloužil Josef Ratzinger, papež Benedikt XVI., který ač spojen po jistou část svého života s Foxem katolickou denominací, nepatřil svou teologickou orientací mezi teology Foxovi blízké. Zá-

---

1 KERNEROVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingen*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635, str.10.

jem o tuto světici spojuje i tyto dva jinak rozdílně smýšlející muže.

Právě Hildegardino prohlášení za učitelku církve jistě vedlo k rozšíření povědomí o jejím odkazu mezi širší veřejnost (alespoň tu katolickou či křesťanskou). Již před Hildegardinou kanonizací, ale po ní ještě intenzivněji, se šířil její kult jako léčitelky v podobě vydávání kuchařek s recepty jí připisovanými. V současné působí i lékaři, kteří užívají i šíří povědomí o její medicíně – jedním z takových je Thomas Schäfer, jehož publikace o Hildegardě se snaží popularizovat i Hildegardiny vize. Její předzvěsti ekologických problému podobných dnešním.²

Označení „učitelka církve“ se Hildegardě ale jistě nedostalo jen za její poznatky na poli přírodovědy. Zahrnuje totiž v sobě určitou komplexnost teologických témat a jejich originální ale přitom věroučně zcela neodchýlené uchopení.

Podržíme-li se ještě chvíli u odrazu Hildegardina odkazu v současné literatuře přístupné širokému okruhu čtenářů, tak Hildegardu jako neobyčejnou, významnou a (již v době Vrcholného Středověku) skutečně renesanční postavu zachycuje román o dějinách filosofie *Sofiin svět*, ve kterém je po Hildegardě pojmenovaná jedna z hlavních postav.³

---

2 Takto její přírodovědné vize z knihy *Děi Božích (De operatione Dei)* vykládá Thomas Schäfer. (SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen. Překlad Vladimír Čadský*. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5, str.106.)

3 GAARDER, Jostein. *Sofiin svět: román o dějinách filosofie*. 5. vyd., 2. v Albatrosu. Překlad Jarka Vrbová. Praha: Albatros, 2006, 430 s. ISBN 80-000-1748-2, str. 156.

0.2. Otázky nad Hildegardou z Bingen

Patří však Hildegarda skutečně do dějin filosofie nebo do dějin teologie? Máme se od této „učitelky církve“ dnes ještě co naučit? Jak pochopit její identitu mystičky? Jaký pro nás dnes může mít její práce teologický přínos?

V práci se pokusím nejprve představit v hlavních obrysech Hildegardin život a následně její literární a umělecké dílo, které je velmi obsáhlé a ve své komplexnosti se dotýká mnoha oblastí. Zamyslet se nad povahou její teologie – nad tím, jak byla a je vnímaná Hildegarda jako žena teoložka, nad tím do jaké míry píše teologii, která vychází z její specificky ženské situace. Dá se u ní již mluvit o feministické teologii? Či jde spíš o teologii ženy, která je typická již právě touto pozicí? Můžeme vůbec mluvit o typicky ženských tématech v teologii? Nese Hildegardina teologie známky podobného přístupu jako teologie současných teoložek ?

Dále budu uvažovat také nad tím, jak je Hildegarda a její teologické myšlení reflektováno významnými teology dvacátého století. Co je vede k tomu Hildegardu stále po tolika letech zmiňovat? A kterých důrazů si u ní všímají?

V závěru se pak pokusím charakterizovat samotnou Hildegadinu teologii. Vyjadřuje se k teologickým otázkám skutečně systematicky? Jaký je její postoj k oblastem se kterými je nejčastěji spojována – tedy k teologii stvoření a k teologii ženy?

Než se budeme chtít znát její odpovědi na teologické otázky je také důležité se zabývat její teologickou metodou. Jak máme

rozumět tomu, že bývá Hildegarda nazývána mystičkou? Jak sama charakterizuje svoje mystické zážitky a jak její přístup souzní s pohledem jiných teologů na mystiku? Nevylučuje se její úloha mystičky s její úlohou teoložky? I tyto otázky se pokusím si v průběhu práce položit.

0.3. Hildegardina díla a díla o Hildegardě v češtině

O tom, jak je povědomí o Hildegardě rozšířeno u nás, vypovídá také množství vydané literatury Hildegardiny vlastní práce a práce o Hildegardě v češtině. V poslední době se literatura o Hildegardě vydává poměrně často - byly přeloženy dva obsáhlé Hildegardiny životopisy (Nemocná láskou a Všechna krása nebes), vycházejí Hildegardiny kuchařky, soupisy jejího léčebného umění. Byla přeložena část Hildegardiny *Physici* - Ptáčích medicína a také mnohé knihy, které pracují s úryvky jejích prací - Moudrost Hildegardy z Bingen, Svízelná cesta k lásce nebo knihy, které se pokouší shrnout její život i přínosy jednotlivým disciplínám, kterých se věnovala jako např.: kniha *Vize*.

Z teologické literatury, kterou Hildegarda napsala, je do čeština přeložená první kniha *Scivias* pod názvem *Cestyhvěz*. Přeložil ji katolický kněz Jakub Deml na začátku minulého století. Miroslav Zvelebil přeložil Hildegardin výklad Atanášova vyznání a několik Hildegardiných básní a Antifon. Dále jsou v některých z již jmenovaných děl přítomné také části přeložených děl teologických.

Pokud v rámci této práce cituji Hildegardiny texty, snažím se užívat překlady již existující, případně sama překládám s přihlédnutím k latinským originálům a anglickým překladům. U textů zvláště důležitých, cituji oddíl ještě v poznámkovém aparátu v latině s odkazem na stránkování podle latinské patologie.

K vypracování práce jsem použila výše vyjmenovanou literaturu v češtině, která se zabývá Hildegardou – její dva životopisy z per Barbary Beyus a Charlotte Kerner. K pochopení dějinného kontextu jsme také studovala knihy zaměřené na středověké mnišství a středověkou prorockou tradici. Odkazem Hildegardy jako teoložky se pak zabývají anglická díla Barbary Newman a Sabiny Flanagan, která mi byla velkou pomocí. Jako obecný úvod do problematiky mysticismu se mi velmi osvědčila díla Evelyn Underhill, Williama Harmlesse . Pro zpracování otázky aktivní imaginace jsem pak využívala dílo Henriho Corbina. Zcela neopakovatelný náhled do Hildegardina díla mi poskytl Matthew Fox. Pochopení jejích femminích důrazů zas prostředkovala Dorothee Sölle. Pro uchopení Hildegardiny medicíny jsem zas využila díla Thomase Schäfera. Nemohu ani pominout české autory. Hildegardou se systematicky zabývá Miroslav Zavadil, který se zasadil o překlad mnohých částí jejího díla do češtiny. Výčet veškeré použité literatury je podrobně uveden na konci práce.

Základním zdrojem mi samozřejmě byla díla samotné Hildegardy - ať už její literatura vizionářská - tři knihy Scivias nebo De operatione Dei, sbírka její korespondence.

1. Život Hildegardy z Bingen

Život Hildegardy z Bingen, této významné ženy vrcholného středověku, byl poznamenán velkými událostmi, konflikty i stálým hledáním .

Dvě nejobsáhlejší do češtiny přeložené Hildegardiny biografie nesou názvy *Neboť jsem nemocná láskou*⁴ a *Všechna krása nebes*⁵. Přesto takto odlišná pojmenování obě knihy vypráví životní příběh stejné světice a lékařky, abatyše Hildegardy, která získala přizvisko Rýnská Sybila. Jak „sladit“ dva natolik odlišné pohledy? Dvě rozdílná východiska, se kterými k Hildegardinu životu přistoupily autorky jejích biografií? V životě Hildegardy se to děje s podivnou přirozenou grácií. Je zároveň vizionářkou, která vidí barvy nebes a zároveň ženou, která, přes své obrovské teologické dílo a schopnost vhledu do duchovních tajemství, stále znovu nazývá sebe samu ubohou a nevzdělanou ženou. Která bojuje o místo na slunci – pro svá vidění, své pojetí života v klauzuře i pro svůj ženský klášter.

Hildegarda z Bingen(u) se narodila v roce 1098 poblíž Alzeje ve Falci jako desáté a poslední dítě; jejími rodiči byli šlechtic Hildebert z Bemersheinu a jeho manželka Mechtilda. Hildegarda tak patřila k rodu rýnských šlechticů, který měl v kraji Alzey více než stoletou historii.⁶ Od útlého věku Hildegard-

4 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7.

5 KERNETOVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingen*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635.

6 PAVELKOVÁ, Karin. *Dvojí život Hildegardy z Bingen* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. Vedoucí práce Zdeněk Pinc, str. 18.

du sužovaly nemoci, kvůli kterým musela zůstat na lůžku, pro tyto své tělesné obtíže byla již od mladí částečně izolovaná od okolního světa. Hildegardino chatrné zdraví však nebylo jediným důvodem její odloučenosti od veřejnosti, dalším z nich byla její zázračná vidění, jež Hildegardu doprovázela od útlého mládí – začala je mít přibližně ve věku pěti let.⁷ Hildegarda sama vnímala tuto svoji schopnost jako přirozenou a byla překvapena, když zjistila, že její kojná podobné vize nemá, a proto se mladé Hildegardy zmocnil strach a raději se sama rozhodla o svých vizích s nikým nemluvit.⁸ Z Hildegardina dětství se nám rovněž dochovala zmínka o jejích schopnostech předvídání budoucnosti.⁹

To vše mohlo mít vliv na Hildegardiny rodiče při rozhodování, zda svoji dceru poslat do kláštera. Mohli se rozhodnout pod vlivem skutečnosti, že Hildegarda byla desáté dítě, jakýsi symbolický „desátek“. Nebo ji mohli „věnovat“ klášteru kvůli jejímu špatnému zdraví. Hildegarda byla v úzkém kontaktu s magistrou Juttou ze Sponheimu, stala se její žačkou, přítelkyní a pozdější nástupkyní. Po nějaký čas byla také spolu

---

7 Ohledně roku, kdy vidění začala jsou jednotlivé zdroje značně nejednotné. Vycházím z úvodu ke Scivias. (Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str. 6.) (Hildegarda z Bingen, *Scivias*, 384 a)

8 SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5.str.22.

9 Budoucí abatyše se jednou procházela spolu s jakousi služkou, a když procházely kolem březí krávy, měla Hildegarda přesně popsala, na jakých místech bude mít skvrny telátko, které se mělo narodit. Její předpověď se vyplnila. (SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5.str.22.)

s ní „zazděna“ do klauzury, tedy do uzavřeného prostoru, který sdílela pouze s ostatními řeholnicemi. S okolním světem byla klauzura spojena okénkem, kterým byla zazděným osobám podávána strava a různé důležité informace. Kdy přesně byla tato nejpřísnější klauzura ukončena, nevíme, spíše docházelo k postupnému zmírňování přísných řeholních pravidel až došlo k naprostému rozvolnění. Hildegardu vidění neopustila ani v klauzuře, nicméně ani v řeholním společenství tato schopnost nebyla obvyklou, o tom svědčí i fakt, že se Hildegardě poté, co v patnácti letech svého věku složila řeholní sliby, prý podařilo „zapečetit ústa“¹⁰ a od té doby nemluvila o svých viděních již ani s Juttou. Nabízí se proto konspirační myšlenka, zdali k Hildegardiným viděním neměla její učitelka Jutta rezervovaný až kriticky postoj. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že k sepsání knihy *Scivias* a zapsání svých vidění se Hildegarda odhodlala až dva roky po Juttině smrti. Možné je tuto skutečnost vykládat i tak, že šlo o pouhou cestu postupného vývoje, kterou si mystička musela projít – od dětské upřímnosti přes mlčení a utajování až k určité míře uvědomělé otevřenosti.

Po Juttině smrti se Hildegarda zároveň stala vůdkyní ženského řeholního společenství. A právě v této době nechala zapisovat svá zjevení, čímž vznikla kniha *Scivias* („Cesty-věz“ či imperativně „Věz-cestu“). Kniha byla psána postupně a její dokončení trvalo mnoho let (přibližně deset). Hildegarda odešla se svým společenstvím na jiné místo, tam posléze založila čistě

---

10 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocna laskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7. str.25.

ženský klášter. Zde pak sama vedla ostatní jeptišky: skládala pro ně duchovní písně. Podoba života v klášteře se pod jejím vedením změnila. Tvrdou askezi své učitelky Jutty Hildegardin přístup přetavil ve vědomou chválu života.

Dovolovala svým svěřenkyňám při slavnostních příležitostech nosit bílé šaty se šperky. Když byla za tyto praktiky ve svém klášteře kritizována Tenxwindou, magistrou andernašských sester, odvolává se na zjevení, které k ní přišlo skrze živoucí plamen. Vysvětluje, že chápe panny jako obraz Boží slávy.¹¹ Jsou „požehnané, ušlechtilé, jsou nejsladší zahradou, zeleností, která je zakořeněna ve slunci.“¹² Hildegarda nebeské krásy, které nazírá nestřeží přísnou askezí. Její radost z Boha se přeměňuje v radost ze stvoření, kterou spoluprožívá se svými řádovými sestrami.

Společný život jeptišek se však neobešel ani bez velkých nesnází. Životní epizodou, která byla pro Hildegardu jistě zvláště bolestná byla ztráta její pomocnice a věrné přítelkyně Richardis de Sade. Tato jeptiška měla v Hildegardině životě jistě důležité místo byla s ní spjata láskou, mluví o ní jako o krásné a inteligentní.¹³

---

11 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str. 162.

12 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, str. 380.

13 SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5, str. 48.

Richardis, která pocházela z významného rodu se rozhodla využít svých známostí a zajistit si místo abatyše v jiném klášteře. Hildegarda se snaží vůči jejímu úsilí různými cestami protestovat a odchod ji znemožnit, ale Richardis nakonec dosáhne svého. Ani pak se Hildegarda nevzdává a zůstává nadále v kontaktu s bratrem Richardis a s její matkou. Situace se začne měnit a návrat Richardis zpět k Hildegardě začíná být možný. Než k němu dojde Richardis umírá. Hartwig arcibiskup brémský a bratr Richardis po smrti své sestry, píše Hildegardě, že „v slzách toužila po tvém klášteře“ v prosbě o smilování abatyše nad svou sestrou dodává „chtělaš ji milovat jako ona tebe milovala.“¹⁴

Období, které Hildegarda prožila v ústraní kláštera, či ve snaze o založení kláštera nového, postupně vystřídalo období jejího veřejného působení a všeobecné známosti. Hildegarda získala povolení (dispens) cestovat a svobodně kázat – čehož také po dva roky hojně využívala. Je důležité si uvědomit, že veřejné vystupování tohoto typu a rozsahu nebylo v této době u žen nikterak běžné. To, že k něčemu takovému vůbec došlo je důsledkem Hildegardiny nezměrné autority. Mnoho jejích kázání z této doby je zaměřeno proti reformnímu hnutí katarů.

Vedle toho vedla četnou korespondenci s mnohými významnými lidmi své doby (např. s cisterciákem Bernardem z Clairvaux, papežem Anastasiem IV. anebo císařem Friedrichem

---

14 Ibit str.52

Barbarossou). V neposlední řadě se zabývala i lékařstvím, zdravotní vědou a sepisováním receptů.

Ke konci života Hildegarda ještě sehrála jeden boj s oficiální církví, když se rozhodla na „svatém“ místě hřbitova pohřbít šlechtice na základě toho, že se jí vyzpovídal a přiznal své hříchy. Rozhodla se nebrat v potaz skutečnost, že je církví vnímán jako velký hříšník, který nekonal pokání. Za tuto opovážlivost je na Hildegardin klášter uvalena kladba, která je odvolána krátce před Hildegardinou smrtí v roce 1179.¹⁵

1.2. Tisícileté objevení Hildegardy jako učitelky církve

Krátce po Hildegardině smrti (1227) bylo zažádáno o její svatořečení. Žádost byla vrácena k přepracování, ke kterému ale již nedošlo. Hildegardina oficiální kanonizace byla tímto pozastavena.

Hildegarda se však nepochybně stala světicí lidovou. V roce 1852 došlo k otevření Hildegardiny rakve (lékařem a farářem v přítomnosti šesti svědků) a její ostatky byly po pěti letech uznány jako relikvie. Hildegardiny kosti jsou uloženy ve zlaté schráně s dvířky ze slonoviny, jednou za rok je tato schránka otevřena v rámci slavnosti pro poutníky.¹⁶

V roce 2012 Benedikt XVI. Rozšířil ve všeobecné církvi kult uctívání sv. Hildegardy. Nedá se zde mluvit o klasickém svato-

15 KERNETOVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingenu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635, str. 132.

16 KERNETOVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingenu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635, str. 9.

řečení, spíš dává za pravdu kultu, který tuto světici chápe jako svatou již dlouhou dobu.

Hildegarda byla též přijata mezi učitelky církve. Ve svém projevu ze 7. 12. 2012 jí papež Benedikt XVI. představuje následovně:

„Svatá Hildegarda z Bingen, významná ženská postava 12. století přispěla svým cenným vkladem k růstu církve své doby tím, že docenila dary obdržené od Boha a projevila se jako žena pronikavé inteligence i hluboké vnímavosti a jako uznávaná duchovní autorita. Pán ji obdařil prorockým duchem a vroucí schopností rozlišovat znamení doby. Hildegarda chovala výraznou lásku ke stvoření, pěstovala medicínu, poezii a hudbu. Především však stále prokazovala velkodušnou a věrnou lásku Kristu a církvi.“¹⁷

Hildegardě se v poslední době dostává širokého uznání z různých církevních řad, ať už se jedná o církve římskokatolickou, anglikánskou (která již dříve zařadila do liturgického kalendáře její svátek¹⁸) nebo o mnohé protestantské teology. Tak se této abatyši, prorokyni a jeptišce přeci jen podařilo zůstat s církví v jednotě. Ač se v jednotlivostech proti ní mnohokrát vymezila, přece vždy pamatovala i na jednotu - ne však za cenu zrady poselství a povolání, která vnímala jako sdělená přímo od Boha.

---

17 BENEDIKT XVI. Smíření s Bohem a bližními je osvědčenou cestou nové evangelizace: Homilie Benedikta XVI. při mši sv. na zahájení bisk. synody, nám. sv. Petra. *Rádío Vaticana* [online]. 2012 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=17219>

18 Její svátek je ustanoven na 17. září - na výročí jejího úmrtí.

1.3 Hildegardino dílo

Hildegardino rozsáhlé dílo obsahuje tituly z mnoha oblastí. Zahnuje knihy vizionářské, pokusy o zachycení nového druhu jazyka, knihy zaměřené na zdravotvědu, přírodovědu a léčitelství, divadelní hry, poezii, knihy teologické i reagující na konkrétní problémy a otázky její doby.)

1.3.1 Hudební dílo jako nebeská symfonie

Další oblast, kterou je těžké zachytit v rámci diplomové práce je Hildegardino působení na půdě hudební. V rámci jejího životopisu jsme zmiňovali slavnosti, ve kterých byla Hildegarda i její sestry-jeptišky oděné do bílých šatů a zdobené šperky. Motiv náboženského shromáždění jako oslavy se jistě odrážel právě i v Hildegardiných pokusem o dokonalou, andělskou harmonii. Atmosféru podobných slavností přibližuje Adelgundis Führkötter sama také benediktýnská jeptiška podobně jako Hildegarda.

„Liturgie má u mnichů a řeholnic Benediktovy řehole podstatně eklesiologický a zástupný charakter. Chór mnichů napodobuje „chór andělů“. Tak jako andělé v nebi slouží Bohu bez přestání; modlíci se mnichové chrání lidi před zlými duchy.“¹⁹

---

19 FÜHRKÖTTER, Adelgundis. Jak se modlila Hildegarda. *Teologické texty*, 1998, **9**(3), s. 108. ISSN 0862-6944. Dostupné také z: <http://www-teologicketexty.cz/casopis>.

Kromě snahy připodobnit náboženský obřad skutečně „andělské a nebeské“ slavnosti, je v motivu krásného slavení a slavení krásy vděčnost za Boží dílo a jeho přijetí jako dobrého daru. Tímto pojetím je také prodchnuta Hildegardina kosmologie i antropologie, jak pečlivěji rozebereme dále. Společný zpěv shromáždění také probouzí sounáležitost a vzájemnost mezi jeptiškami. Hildegarda zvyklá nacházet Boha ve všech věcech, byla též zvyklá přibližovat Boha lidem ve všech podobách – tedy i prostřednictvím zpěvu – stejně jako skrze přírodu, obrazné promluvy i projevy výtvarné.

1.3.2 Hildegardino literární dílo v jeho mnoha obměnách

Pomineme-li její hudební díla je Hildegarda autorkou mnoha děl literárních. Pro účel této práce jsou samozřejmě nejzásadnější její díla teologická či vizionářská. Nesmíme, ale zapomínat na skutečnost, že Hildegarda nikdy nevystupovala čistě pouze v jedné roli. I její díla, která jsou prezentována jako lékařská či zdravotněvědná, v sobě mohou zahrnovat a také často zahrnují důrazy náboženské. Všechny Hildegardiny poznatky jsou uspořádány do uceleného světonázoru. Často pracuje s prvky – zemí, vodou, ohněm a vzduchem např.: při léčbě²⁰. V knihách svých vizí se také nevyhneme Hildegardinu specifickému pochození světa, kde mají barvy, světové strany nebo zvířata

---

20 Hildegarda ve své knize *Causar et Curae* (CC 92,24) například píše, že modré oči jsou složeny především ze vzduchu, proto jsou citlivé a škodí jim špinavý vzduch nebo například mlha. (HERTZKA, Gottfried a Wighard STREHLOW. *Léčebné umění Hildegardy z Bingen: celostní léčebný systém středověké světice*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Alternativa, 2002. ISBN 80-859993-72-4, str.:33.)

svůj symbolický ráz a jsou zasazeny do širšího vědeckého konceptu.

1.3.2.1. Teologická literatura

Mezi Hildegardina vizionářská díla patří: tři knihy vizí *Scivias*. Rozsah jednotlivých knih *Scivias* roste – ať už počtem vizí či jejich délkou. V knize první (jediné přeložené do češtiny) je vizí šest, v knize druhé sedm a v třetí čtrnáct. U jednotlivých vizí se často objevuje návaznost, obraz roste nebo dochází k „dovysvětlení detailů“. Tak je v průběhu druhé knihy vizí stále dovysvětlován obraz obrovské ženy, která ztělesňuje církev. Ve třetí knize se zas objevuje obraz uspořádání světa jako určitého „koloběhu“ v podobě stavby, na jejímž vrcholu je Bůh a jejíž odvrácená strana se topí ve vodě.²¹ Ale ani jedna kniha vizí není zcela systematicky zacílena na jedno konkrétní úzké téma. Ač je mezi vizemi patrná určitá návaznost (a to nejen v rámci jedné knihy, ale i napříč všemi jejími vizionářskými spisy), jedná se vždy o knihy zahrnující mnoho témat – daly by se spíše přirovnat ke katechismu či učebnici dogmatiky než k publikaci zaměřené na jednu určitou teologickou oblast nebo otázku.²²

Na knihy *Scivias* Hildegarda navazuje dalším vizionářským dílem – *Liber Divinorum Operum*. Toto dílo bývá také nazýváno

---

21 Viz. Obrázková příloha

22 O toto dělení se pokouší například Pavel Kalina ve své kapitole o Hildegardě v rámci knihy *Umění a mystika*. (KALIA, Pavel. *Umění a mystika: od Hildegardy z Bingen k abstraktnímu expresionismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, 346 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 978-802-0022-943, str.24.

De operatine Dei. Je uspořádáno systematictěji než předchozí knihy vizí. Obsahuje vize vypovídající o charakteru člověka i celého světa. Tuto knihy začal Hildegarda psát, když jí bylo šedesát let a je z ní cítit její vyzrálost – jak literární, tak systematická i určitá přesnost výrazu.

Hildegardina teologie dále nabývá jasných obrysů v jejím Výkladu vyznání víry sv. Atanáše a ve výkladu Benediktovy řehole. Je autorkou také Dvaceti osmi homilií na nedělní evangelia. A odpovědi Gilbertovi z Gelmbours na 38 otázek.

Její tvorba se také projevila v kázáních pro katarům. Například v kázání o svátosti oltářní. Proti katarům vystupovala Hildegarda opakovaně. Toto hnutí odvozovalo svůj název z řeckého slova καθαρός – čistý a kladlo velký důraz na askezi a potlačování těla. Je jasné, že Hildegardě z Bingen tento důraz zcela blízký nebyl, zvláště ve svých vyhrocených podobách.²³

Dále Hildegarda sepsala život sv. Ruperta, vévody z Bingen a život sv. Disiboda.

Ke knihám s teologickými důrazy také patří kniha životních zásluh – Liber vitae meritorum, která zachycuje rozhovor mezi ctnostmi a neřestmi. Je psaná ze zorného úhlu apokalypsy.

Dalším významným Hildegardiným dílem byly dopisy, kterých napsala veliké množství. V závěru života je redigovala a nechala vytvořit vlastní sebranou korespondenci.²⁴

---

23 Bližšímu rozebrání vztahu mezi Hildegardou a katary se věnuje nyní Miroslav Zvelebil v rámci svého doktorského studia.

24 Při ohledání původních dopisů bylo zjištěno, že docházelo i k jejich úpravám. (BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingenů*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str.215.)

Hildegarda také psala básně především náboženského rázu. Dá se předpokládat, že mnoho z nich sama zhudebnila. Mezi její díla patří i divadelní hra *Ordo virtutum* (Řád ctností), která pojednává Hildegardin oblíbený souboj ctností a neřestí. Jedním z nejkurióznějších Hildegardiných děl je nový neznámý jazyk a nové neznámé písmo.

1.3.2.2. Knihy lékařské

Hildegardiny lékařské poznatky jsou zachyceny především ve knihách *Causae et curae* a *Physica* čili Kniha jednoduchého lékařství. Jsou to díla svou povahou encyklopedická, která měla být původně součástí většího celku s názvem *Liber subtilitatum diversarum naturam creatura*.²⁵

Knihy obsahují návody na léčení různých neduhů . Ať už za pomoci vývarů, mastí či jiných medikamentů z rostlin, či za užití různých nerostů. Ve své *Physice* Hildegarda popisuje například i různé druhy ptáků, přibližuje jejich charakter a líčí, za jakých okolností je dobré, který druh ptáka požít.²⁶

Podstata Hildegardina lékařského umění je v úzké souvislosti s její snahou o celkovou harmonizaci stvoření. Rozvíjí nauku o štávách, která tvořila základ starověkých i středověkých terapeutických systémů. Jejím základem je nauka o čtyřech živlech (oheň, voda, země, vzduch), za jehož zakladatele je považován řecký filosof a lékař Empedoklés z Akragantu (492-432

25 HILDEGARDA Z BINGEN, . *Ptačí medicína*. Vyd. 1. Překlad Jana Fuksová. Praha: Academia, 2013, 183 s. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-2302-5, str. 23.

26 Zde nám pomůže situaci pochopit fakt, že ptačí maso byl postní pokrm.

př. Kr.). Aristoteles (384 -322 př. Kr.) Ke zmíněným elementům přiřadil primární kvality – oheň je teplý a suchý, země je suchá a studená, voda je studená a vlhká, vzduch vlhký a teplý.²⁷ Toto učení uplatňuje i arabský lékař Avicenna (980-1037). Hildegarda podle tohoto klíče také rozlišuje jednotlivé druhy zvířat a odvozuje z jejich charakteristik, (vlhkost a teplota) k jakým účelům se hodí. Cílem medicíny je snaha o vyvážení šťáv v těle (nemocného) člověka.

1.3.2.3. Hildegardino nacházení Boha ve všech věcech

Hildegardino rozsáhlé dílo svědčí o její všestranné činnostnosti, mnoha nadáním, ale také o jejím dobrém „zázemí“. V mnohém Hildegarda přejímá od autorů starších, ať už ve *Physice*, ve výkladech nebo v některých vizích, které nově uchopovaly a přibližovaly jak většinou vzdělaným jeptiškám a církevním hodnostářům, tak i „prostým“ lidem teologické, kosmologické a antropologické otázky.

Konec konců ani dnes není Hildegardino dílo vyhledáváno jen teology, ale také lékaři, ekologickými aktivisty, kuchařkami a feministkami. Šíře jejího poznání je jistě uchvacující, ale podobně důležitá je jeho hloubka, která je onou šíří umožněna. Skrz každý ze svých oborů se Hildegarda nakonec vztahuje k Bohu a jeho plánu se stvořením.

---

27 HILDEGARDA Z BINGEN, *Ptačí medicína*. Vyd. 1. Překlad Jana Fuksová. Praha: Academia, 2013, 183 s. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-2302-5, str.29.

2. Hildegarda jako teoložka

To, že Hildegardina práce výrazně probíhala také na poli teologickém, je patrné jak z knih jejích vidění (Tři knihy Scivias, Liber vitae meritorum, Divina Operatore), tak z jejích výkladu biblického textu (na které upozorňuje například v dopise mnich Bernard), výkladu teologických textů - např.: Atanášova vyznání) tak také skutečnost, že se sama vydala kázat.

Síla jejího povolání v této oblasti musela být neobyčejně výrazná, jelikož se v její době ženy podobná veřejná vystoupení nečinily. Dokonce jim bylo často zapovídáno Bibli vykládat.²⁸

Hildegardy z Bingen bychom si měli všimnout jako teoložky nikoli přestože je žena, ale právě protože jí je. Jak naznačuje papež František²⁹ i titul knihy Jaroslava Vokouna³⁰ je třeba naslouchat teoložkám.

Z prorockých textů Hildegardy z Bingen je jasné, že mluví do své dějinné situace. (Ostatně co jiného je charakteristikou prorocké literatury?) A to jak situace širší historické, tak do situace jí bližší, jejího nejbližšího společenství sester. Tvoří nejen teologii ženy, ale teologii především pro ženy. Její role pastýřky, její osobní životní zkušenosti i zkušenosti lidí ji nejúžejí obestírajících, ji vedou k vyzdvihování feminních motivů. K

---

28 SUSO, Jindřich a Martin ŽEMLA. *Knížka pravdy: filosofie, mystika, imaginace po Eckhartovi*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, 158 s. Reflexe. ISBN 978-807-4291-371, str.

30.

29 Souhm z tiskové konference papeže Františka. *Rádio Vaticana* [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=18637> .

30 VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 202 s. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-228-1.

nazírání Boží tváře v její feminní podobě. To se projevuje mnoha různými podobenstvími a teologickými obrazy. Projevuje se rovněž vyzdvihováním úlohu ženy-panny v Božím plánu spásy, ke kterému ji vedl vlastní osud, tak jejích spolupracovnic a svěřenkyň.

Pokud však chceme uvést její teologii jako feminní, psanou ženou, či pramenící z ženské spirituality, neměly bychom ulpět na schématu, že specifické ženské pojetí se hodí pouze k řešení specificky ženských otázek.³¹ Hildegarda jako žena dokáže být plně teoložkou, filosofkou, přírodní vědkyní a tvořit svůj svébytný obraz vesmíru. Nevyjadřuje se pouze k otázce žentství, vyjadřuje se naopak žensky ke všem otázkám. Netvoří pouze na ženu zaměřenou „feministickou teologii“, ale spíše feministický přístup v teologii, který je možné a důležité uplatnit ve všech možných (nejen) teologických oborech.

Papež Benedikt XVI. ve svém seriálu o velkých postavách středověké církve ostatně zmiňuje Hildegardinu doslova „ženskou vnímavost“³² a osobitou ženskou inteligenci, nabádaje další ženy, aby následovaly jejího příklady a věnovaly se tajemství středové mystiky.

Přínosem dnešního liberálního diskurzu, který dovoluje zaměřit více pozornosti na intelektuální díla žen, by nemělo být zcela potlačit rozdíly mezi muži a ženami. Je zcela oprávněným

---

31 Na zadní obálce VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 202 s. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-228-1.

32 Benedikt XVI. [z italských originálů přeložil Milan GLASER]. *Velké postavy středověké církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-807-1955-276, str.324.

důrazem, že člověk byl stvořen jako muž a žena v určité rozdílnosti.³³

Toto dělení je nutné i na poli teologie, na poli spirituality. Právě proto může ze svých různých stanovisek přinášet do teologie žena své originální postřehy. Jak píše Štefan Škrobár, Hildegardě se daří nacházet ženské paradigma symbolické řeči naproti mužskému paradigmatu.³⁴

Přední český psycholog náboženství Pavel Říčan charakterizuje ženskou spiritualitu:

„Jakoby ženy byly více otevřeny ekologickému spirituálnímu prožívání...ženská spiritualita ve své tradiční podobě je vztažena k zemi a k přírodě...ženskou doménou bylo také bylinné léčitelství a porodnictví, představa země jako dárkyně života evokuje ženský princip.“³⁵

Této definici ženské spirituality odpovídají zájmy Hildegardy z Bingen téměř beze zbytku. Sama hlubinně pracovala s přírodou, napsala mnoho přírodovědných knih. Je zcela evidentní, že spirituální prožívání člověka se odrazí i na jeho teologické tvorbě. Matthew Fox označí Hildegardinu představu světa jako

---

33 JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem* [online]. Praha: Zvon, 1992 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.farnoststrasnice.cz/doky/e-knihovna/mulieris-dignitatem.pdf>, str.9.

34 ŠROBÁR, Štefan. Hildegarda z Bingen. *Teologické texty*, 2010, **21**(1 (126)), s. 29-30. ISSN 0862-6944. Dostupné také z: <http://www.teologicketexty.cz/časopis>, s.29.

35 ŘÍČAN, Pavel. Ženská a mužská spiritualita z pohledu hlubinné psychologie. *Ženská spiritualita I: sborník Unie katolických žen*. 2009, č. 1, s. 5-11, str.9.

vejce³⁶ za vyloženě ženskou. Hildegardin odkaz mu pak pomáhá formulovat jeho rozdělení mystiky na jednotlivé cesty a vůbec její odkaz prostupuje výrazně celé jeho teologické myšlení.

Nejodvážněji a nejradikálněji formuluje již naznačené myšlenky o potřebnosti ženské teologie Dorothee Sölle v předmluvě ke knize Jany Opočenské. Mluví zde o „současné“ či nedávno minulé teologii žen, ale důrazy, které s touto teologií spojuje, jak brzo sami uvidíme, odpovídají také některým důrazům Hildegardiným:

„Vzmach feministické teologie ... je dar ... Nespokojuje se s kritikou sexistického náboženství a jeho institucí. Potřebujeme obsáhlou kritiku mužského pochopení vědy, jeho neproblematicky přijímaných cílů a imperiálních metod, avšak především kritiku etiky, která je většinou pouhou ospravedlňující rétorikou. Na tomto velkém úkolu je feministická teologie účastna potud, pokud se cvičí v jiném myšlení o Bohu, které klade nově otázku moci o osvobozuje ji z autoritářského myšlenkového modelu „zcela jiného“ Božího panovníka. Jakou moc má tedy božství, které nerozhoduje bitvy ani nechrání před ekologickými a ekonomickými katastrofami? Nevím, čím by mohla být láska, již se dávno smí pohybovat jen v soukromé zoo.

...Ve feministické teologii nejde jen o záměnu zájmena, nýbrž o jiný způsob, jak myslet o transcendenci, nechápat ji už jako nezávislou na všem a panující nade vším, nýbrž vevázanou do přediava života. Přiblížení se k mystice, která nejvíce překonala hierarchické mužské pochopení Boha, je nutné. Jde

---

36 FOX, Matthew. *Illuminations of Hildegard of Bingen*. Vermont: Inner Traditions/Bear & Company, 1985. Kindle edition, Loc.1801 z 4400.

*ovšem o mystiku, která nedovoluje, aby žízeň po reálném osvobození byla odsáta do moře nevědomí.*³⁷

V mnohém odpovídá dílo Hildegardy z Bingen i na tuto výzvu své o necelé jedno tisíciletí mladší krajanky. Ačkoli celkové struktury teologie Hildegardy z Bingen se budeme blíže věnovat až dále, můžeme již zde naznačit, že její pojetí Boha je skutečně v živém kontaktu se světem a nese v sobě známky citlivé péče o okolní život a přírodu, ačkoli, jak by si Dorothee Sölle přála, neruší hierarchické pojetí světa, i když ho svým životním příběhem citelně překračuje.

To, co Hildegardu také jasně spojuje s touto výzvou teoložky Sölle, je důraz na „mystiku“, kterému bude věnovaná další kapitola.

---

37 SÖLLE, Dorothee. Předmluva. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívaly také ženy: výzva feministické teologie*. Praha: Kalich, 1995, s. 5-6. ISBN 8070179120.

3. Teologické interpretace Hildegardy z Bingen

Než překročíme k uchopení samotné teologie Hildegardy z Bingen, je přínosné zjistit, jaké prvky v jejím učení považovali za nosné významní současní teologové a teoložky. Hildegardu ve svých pracích objevovali především teologové a teoložky, zabývající se mystikou.

Již jsme mluvili o tom, jak ji zmiňuje Josef Ratzinger ve svých promluvách o zásadních postavách středověké církve. Také jsme již mluvili o přijetí, které se jí dostalo od tohoto teologa, jakožto papeže Benedikta XVI., když ji prohlásil za učitelku církve.

Hildegarda z Bingen se však dostala do mnoha jiných významných teologických publikací minulého století, které shrnují mystiku. Ať už se jedná o *Mystiku*³⁸ Evelyn Underhillové, *Mystik und Widerstand*³⁹ (Mystika a vzdor) Dorothee Sölle nebo *Original Blessing* (Prvotní požehnání⁴⁰) Matthewa Foxe. Teologická témata, která rozvíjela v prvním století minulého tisíciletí jsou stále aktuální, ba naopak stále aktuálnější. Její uchopení vztahu k přírodě jako provázanému celku, schopnost hluboké medita-

---

38 UNDERHILL, Evelyn. *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*. 1. vyd. Překlad Jan Frei. Praha: Dybbuk, 2004, 589 s. ISBN 80-868-6203-8.

39 SÖLLE, Dorothee. *Mystik and Widerstand*. 6. vyd. München: Piper Verlag GmbH, 2003. ISBN 3492226892.

40 FOX, Matthew. *Original blessing: a primer in creation spirituality : presented in four paths, twenty-six themes, and two questions*. 1st Jeremy P. Tarcher/Putnam ed. New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam, 2000, 364 p. ISBN 15-854-2067-0.

cemi, práce s obrazy, důraz na roli ženy v církvi - to vše promlouvá do dnešní situace.

3.1. Evelyn Underhill

Evelyn Underhill (1875 -1941) vytvořila na počátku 20. století úctyhodné zázemí zkoumání mystiky jako fenoménu, definovala mnoho prvků mystiky spojujících a mystiku prostupujících. Hildegarda v mnohém odpovídá „prototypu“ mystika, jak byl Evelyn Underhillovou formulován.

3.1.1. Mysticismus a společensky aktivní život

Evelyn Underhill chápe mystiky jako důležité postavy dějin církve, kteří nezůstávali nečinní, ba právě naopak. Charakterizuje je například následovně:

„Jako společenská skupina se křesťanští mystici ničím nevyznačují tolik jako hrdinskou a nesobeckou činností a rozmanitými a nespočetnými službami společenskému životu církve. Z jejich řad pocházejí misionáři, kazatelé, proroci, sociální reformátoři, básníci, zakladatelé institucí, služebníci chudých a nemocných, trpělivý vůdci a učitelé duší.“⁴¹

Hildegarda k takto popsaným mystikům jistě patří, ať už jsou rozsáhlou veřejnou aktivitou. Svým nelehkým vztahem k církvi, který je poznamenán velkou snahou o uznání církevními autoritami, ale zároveň i reformními kroky, které ji situaci jistě

---

41 UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky a jiné eseje*. Praha: dybbuk, 2008. ISBN 9788086862620, str. 47.

nezlehčovaly.⁴² Tím vším Hildegarda jistě patří mezi „mystičky věrné církvi, ale tvrdě odsuzující formálnost a faleš.“⁴³

3.1.2. Vztah k tělesným možnostem

Podobně dvojznačně interpretuje Evelyn Underhill vztah Hildegardy z Bingen k vlastnímu zdraví. Mystička přes to, že byla churavá již od svého raného mládí⁴⁴, se dožívá úctyhodného věku – osmdesáti jedna let. Její nemoci pak měly vždy zvláštní průběh, zdraví se jí náhle zlepšovalo i zhoršovalo jako by bylo v těsném kontaktu s jejím posláním a jejími prorockými záměry.⁴⁵ Tělesné zvláštnosti mystiků pak Evelyn Underhill vysvětluje tak, že:

„Zdá se, jako by onen umocněný, který je odměnou mystického sebevydání, uschopňovat vítězit nad jejich tělesnými slabostmi a žít a plnit dílo, jež od nich bylo požadováno, za podmíněk, které by normální lidi zničily.“⁴⁶

Nezůstává však jen u konstatování, že mystikové jsou schopní přestát zátěžové situace pro tělo. V duchu tvrzení, že mystické nazírání je spíše schopností či darem, Evelyn Un-

---

42 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str. 162.

43 UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky a jiné eseje*. Praha: dybbuk, 2008. ISBN 9788086862620, str. 40.

44 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str. 31.

45 Např.: Když bylo Hildegardě odpíráno založení vlastního ženského kláštera.

46 UNDERHILL, Evelyn. *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*. 1. vyd. Překlad Jan Frei. Praha: Dybbuk, 2004, 589 s. ISBN 80-868-6203-8, str. 93.

derhill přímo vyslovuje, že mystici jsou schopni posunout dále možnosti lidského těla a tím uskutečnit opravdověji celého člověka. Píše:

„Jedině mystika lze nazvat celým člověkem, neboť u ostatních polovina sil já neustále spí.“⁴⁷

3.1.3. Živnoucí světlo

Evelyn Underhill také tematizuje Hildegardin zážitek „Živoucího světla“⁴⁸. Tutu „světlost“ a oslnivost vykládá také tak, že Hildegardě se dostává „jasných“ sdělení, které přijímá ve mžiku. Nejedná se pouze o poetická sdělení, ale o příkazy, které není záhodno neuposlechnout. Její vidění jsou zároveň v nebeském světě i zde na zemi. Formulovány jako krásné obrazy i jasné, přísné příkazy pro každodenní život.

Autorka zdůrazňuje také obsahovou bohatost a intelektuální „náročnost“ Hildegardiných zjevení.⁴⁹ Odhaluje tak Hildegardu nejen jako médium zjevení, ale také jako sběhlou vykladačku poselství, která se k ní dostanou. Je zde naznačena její role jakožto teoložky.

---

47 Ibit. str. 94.

48 Ibit. Str. 315.

49 Ibit.str. 325.

3.2. Dorothee Sölle

Dorothee Sölle (1929-2003) byla významnou teoložkou akcentující otázky sociální včetně otázek genderu. Mezi její zásadní témata patří fantazie jako schopnost nacházet nová řešení, východiska z bezvýchodných situací, důležitost radosti a štěstí jako křesťanské motivace k životu i mystiky jako dogmata překračující zkušenosti.

3.2.1. Mystika jako cesta ženské zkušenosti

Z definice pro mystiku (*cognitio Dei experience*) vykračuje k pojetí mystiky jako „návratu k počátku“. Mystiky jako cesty, která obnažuje základy křesťanství. Která jako první umožňuje ženám hledat svou vlastní teologii⁵⁰ a ustanovuje dnes již běžný odstup od doslovnosti Písma, vidí křesťanskou zvěst prostou jejich sociálních a historických omezení. Integruje do svého teologického uvažování dávku odstupu od zažitých schémat, znovuobjevení prvotního nezkomoleného poselství, evangelia, které není už dopředu uzpůsobeno zažitým společenským strukturám nebo vědecké mysli mužů.

Se svou citlivostí pro všechny marginalizované dokáže citlivě odhalit i ohledy, ve kterých byla marginalizována Hildegarda. Hledá cesty k přijetí „toho jiného“ - v případě Hildegardy se pak jedná o „jiné“ jakožto ženské - Ať už se jedná o samotnou skutečnost toho že Hildegarda byla ženou nebo o její „ženské“

---

50 SÖLLE, Dorothee. *The silent cry: mysticism and resistance*. Minneapolis: Fortress Press, c2001, ix, 325 p. ISBN 08-006-3266-4, str.46.

důrazy. Jako důrazy na tělo, přírodu nebo obraznost, kterým také nebyl dáván často v akademické teologii takový prostor.

Právě mystika je, více než kterákoli jiná cesta k Bohu, stejnou měrou vyhledávaná ženami jako muži. V katolické církvi najdeme podobné množství slavných mystiček jako mystiků. V tomto původním živelném kontaktu jsou muži i ženy Bohu stejně blízko, mohou s ním přicházet do stejně intenzivních interakcí.

Teologie jako věda je již především vědou mužskou, výsledkem jejich přístupu. Věda je do velké míry také již mužským dílem. Specifickým dílem, kterému se po mnoho staletí věnovali téměř výhradně muži a ženy si v této disciplíně musely vždy tvrdě svá místa vybojovat a obhájit. Ženská spiritualita zde navíc často „vybočovala“ z ustanovených diskurzů právě svou jinakostí a byla pro ni odsunována v rámci vědy na její okraj nebo zcela mimo, do oblasti umění.

Dorothee Sölle zmiňuje kritiku výkladu „extáze“ jako totálního opuštění těla.⁵¹

„In feminist discussion there is often a critique of religion's fixation on transcendence, including ecstasy, which is said to be just another attempt by patriarchal culture to abandon the body.”⁵²

„Ve feministické rozpravě se můžeme často setkat s kritikou náboženské fixace na transcendenci, včetně extáze, která je, jak se říká dalším pokusem patriarchální kultury ponížít tělo.“

---

51 Ibit. Str. 47.

52 Ibit.

I v tomto bodě se shoduje s Hildegardou, která trvá na tom, že vidění obdržela v „nezměněném stavu vědomí“⁵³. Ex - stáze jako odchod z těla je jen dalším ze způsobů, jak držet teologii na půdě čistě racionální, netělesné, „neženské“.

3.2.2. Hildegardin jazyk

Dorothee Sölle spojuje s Hildegardou z Bingen také snaha hledat pro vyjádření mystické zkušenosti zcela nový jazyk. Dorothee zachycuje jev častý u mnoha mystiků – použití paradoxů, slov, která se navzájem vylučují, ale jejichž spojení naznačí onu nezachytitelnou skutečnost.⁵⁴ Zmiňuje výrazy a slovní spojení jako „hořkosladký“, „plná prázdnota“, „temnosvětlo“ či „hlučící ticho“. U Hildegardy pak objevuje jeden z podobných výrazů a sice „stín živoucího světla“⁵⁵.

3.2.3. Úcta k přírodě a ostatní společné důrazy

Je mnoho dalších témat, ve kterých ve teologii těchto dvou velkých žen setkává – jde jistě o vztah k tělu a skrz něj i vztah k živé přírodě jako celku. Obě jsou si však vědomy i „stínů své doby“ a toho, jak je příroda člověkem ohrožena. Že se nad ní vznáší strach ze smrti.⁵⁶

Dále je to nepochybné pochopení ženy jako svébytné, silné osoby. Tento feminismus vycítí Dorothee Sölle v Hildegardiné

---

53 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestypěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.6.

54 SÖLLE, Dorothee. *The silent cry: mysticism and resistance.* Minneapolis: Fortress Press, c2001, ix, 325 p. ISBN 08-006-3266-4, str.69.

55 Ibit. Str. 71.

56 Ibit. Str. 192.

práci, když si všimne, že zdůrazňuje, že Eva dříve než k Adamovi dle jejího výkladu vzhlížela k Bohu.⁵⁷ Jako ženskou také Sölle chápe „erotičnost“ Hildegardiny mystiky. Její stále opakující se obraz plamene, který ji uchvacuje.⁵⁸

---

57 Ibit. Str. 129.

58 Tento plamen budeme blíže probírat v poslední kapitole.

3.3. Matthew Fox

Matthew Fox (1940), americký teolog, původně katolický kněz a dominikánský mnich, nyní působící v episkopální církvi, by mohl být bez okolků nazván objevitelem Hildegardy pro dnešní dobu. Nejen, že napsal komentář k její knize *Scivias* a redigoval překlad jejího dalšího vizionářského díla *Liber Divinorum Operum* do angličtiny, ale také rozvinul mnoho Hildegardiných teologických motivů a postaral se o jejich začlenění do širšího kontextu a aktualizace pro dnešní dobu.

3.3.1. Čtyři mystické cesty

Fox rozlišuje čtyři mystické cesty. Positivní cestu (*Via Positiva*), negativní (*Via Negativa*), tvořivou (*Via Creativa*) a cestu přetvářející (*Via Transformativa*).⁵⁹ Hildegardu pak spojuje s všemi čtyřmi cestami. *Via positiva* se u ní však projevuje nejočividněji. Hildegarda je největší mystičkou první cesty ve středověku na Západě. Troufla si používat velice pestrých obrazů.

Někdy se dají její výpovědi charakterizovat jako součást *Via negativy*. V někdy potemnělé atmosféře zjevení až v pravdě apokalypticky definitivního, v zážitcích temnoty. I ve chvílích, kdy Hildegarda vnímá samu sebe jako ubohou, nepatrnou. A také ve chvílích, kdy líčí nejvyšší stupně božství jako neviditelné. Konkrétní rysy se ztrácí v oslnivém jasu.⁶⁰

---

59 FOX, Matthew. *Original blessing: a primer in creation spirituality : presented in four paths, twenty-six themes, and two questions*. 1st Jeremy P. Tarcher/Putnam ed. New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam, 2000, 364 p. ISBN 15-854-2067-0, Str. 23.

60 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 435.

Via creativa se u Hildegardy objevuje v tvořivém, úzkém spojování nebeských a pozemských sfér. Každá její vize má v sobě zakódovány už prvky nového stvoření. A také jasného vyslovení modelů, na základě kterých tento lidský svět funguje. Spolu s uváděním nových důrazů v život, bez ohledu na to, že jsou tyto prvky jinde potlačeny či neuskutečňovány. Navzdory požadavkům některých církevních hodnostářů (via transformativa).

3.3.2. Positivní kosmologie

Fox také hojně pracuje s Hildegardinou kosmologií, kterou vykládá především pozitivně. Akcentuje místa z Hildegardiných spisů, kde mluví o Slově, které se objevuje ve všem stvoření.⁶¹ Spolu s Hildegardou rozvíjí teologii zaměřenou na přírodu. Už ve své době si je vědoma toho, že si lidé často svoji zemi přisvojují.⁶² To je jednou z podob hříchu, který je založen na aktu přímo proti přírodě, která nesmí být ničena. Prvotním hříchem se dle Hildegardina učení nemění celý původ země ke zlému. Dospívá k němu spíše dlouhým vývojem. Matthew Fox také zdůrazňuje Hildegardin koncept objemutí Bohem jako motiv vlídného přijetí, přístupu Boha k člověku.

---

61 FOX, Matthew. *Original blessing: a primer in creation spirituality : presented in four paths, twenty-six themes, and two questions*. 1st Jeremy P. Tarcher/Putnam ed. New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam, 2000, 364 p. ISBN 15-854-2067-0, str. 35.

62 FOX, Matthew. *Original blessing: a primer in creation spirituality : presented in four paths, twenty-six themes, and two questions*. 1st Jeremy P. Tarcher/Putnam ed. New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam, 2000, 364 p. ISBN 15-854-2067-0, str. 119.

3.3.3. Angeologie

Vzhledem k rozsahu v jakém se Matthew Fox Hildegardou zabýval není možné zde zmiňovat všechny její důrazy, které přebírá a dává jim prostor v teologii vlastní.

Důležitý je určitý teologický směr a teologická témata, která Hildegarda jako středověká jeptiška a mystička a Mathew Fox jako představitel zcela současné, liberální teologie sdílejí. Kromě důrazu na jednotu a provázanost kosmu, důležitost bezprostředního kontaktu s Bohem a vysoké kreativity v něm, hluboký soulad s mystickou cestou i v její katafatické, pozitivní podobě se jedná také o motiv andělů.

Hildegardina angeologie je ostatně vyvrcholením knihy Matthewa Foxe a Ruperta Sheldrake *Fyzika andělů*. Její pojetí andělů navazuje na rozdělení nebeských šiků popsaných Dionýsiem Areopagitou v jeho nebeské hierarchii⁶³. Své vidění andělských řádů popisuje ve své první knize *Scivias* v šesté vizi. Původ andělům odvozuje již od stvoření světa.

Ukazuje, jak Hildegarda dává andělům jejich úděl v Božím plánu, místo v nebeské hierarchii, mluví o jejich údělu oslavovat Boží stvoření i o úkolu ochranném.⁶⁴ Dalším z úkolem andělů je působit jako „zrcadlo.“

---

63 AREOPAGITA, Dionysios. *O nebeské hierarchii*. Vyd. 1. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad, 2009, 133 s. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. ISBN 978-807-0218-723.

64 FOX Matthew a SHELDRAKE, Rupert A. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Vyd. 1. Praha: Elfa, 2006. 241 s. ISBN 80-903209-1-0, Str.181.

„Potom viděla jsem na výšinách nebeských tajemství dva šiky nadzemských duchův, oslnivě zářících, a ti, kteří byli v šiku jednom, měli na svých prsou jakoby křídla, a vzezření jejich bylo na pohled jako vzezření lidí..., a též obraz Syna člověka jako v zrcadle se na nich skvěl.“⁶⁵

„Deinde vidi in altitudine coelestium secretorum duas acies supernorum spiritum multa claritate fulgentes, et qui in prima acie erant velut pennas in pectoribus suis habebant et facies ut facies hominum prae se ferebant...in quibus etiam imago Filii hominis quasi in speculo fulgebat.“⁶⁶

Toto připodobnění andělů k zrcadlům mezi člověkem a Bohem naznačuje důležitou funkci, kterou Hildegarda andělům přikládá (ostatně i na základě biblického svědectví)⁶⁷ jde o funkci komunikace, připomínání nebeského světa ve světě pozemském. Fox ukazuje, jak mají v její teologii místo i padlí andělé a temnota bez Božího světla.

Vrcholem angeologie pak je však doznání, že Bůh se nestal andělem, ale člověkem.

„Hildegarda jása při uvědomění, že Bůh jde ve vztahu k lidem dál, než ve vztahu k andělům. Mezi anděly zůstává Bůh Bohem; nestal se andělem, avšak stal se člověkem. Fakt, že Bůh se stal člověkem, uvádí Hildegardu do radostné-

---

65 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestověz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.103.

66 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, Scivias, liber I. Visio VI, 437 A.

67 Viz.: Hebrejské označení, které Český ekumenický překlad překládá jako anděl je hebrejsky „melech adonaj“ tedy posel Hospodinův.

ho vytržení, a Vtělení chápe jako úchvatné potvrzení toho, jak vysoko si Bůh cení člověka.“⁶⁸

Odvaha, s jakou se Hildegarda pouští i do tak složité teologické disciplíny jako je angeologie, snaha o integraci této nauky do ostatních částí její teologie, to vše ukazuje velký rozsah jejího teologického myšlení a jeho otevřenost pro bezprostřední zážitek Boha. Patrný je i Hildegardin stálý ohled na Krista, na „rození se Boha do světa“. Fox tento prvek v Hildegardině teologii popisuje následovně:

„Nechceme-li, aby naše doktríny zkostrnatěly, musíme je vymanit z vlivu statické kosmologie. V takovém kontextu snadno ztrácejí energii a rezavějí, zatímco v kontextu nové kosmologie získávají ohromnou životnost a sílu. Naši nejlepší mystici, jako Eckhart a Hildegarda, měli pro to úžasnou intuici, intuitivně vyciřovali Božství, které se odhaluje zároveň s tím, jak se odhaluje a rozvíjí vesmír. A součástí tohoto odhalování je nepochybně i Kristův příběh.“⁶⁹

V tomto odstavci vysvětluje důležitost Hildegardiny teologie v dějinách církve i v dějinách dogmatu. Dnes, více než kdy dříve, je potřebná Hildegardina teologie, která se hojně věnuje vztahu Boha a stvoření. Nabízí totiž ve svém díle odpovědi i na

---

68 FOX Matthew a SHELDRAKE, Rupert A. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Vyd. 1. Praha: Elfa, 2006. 241 s. ISBN 80-903209-1-0, str. 194.

69 FOX Matthew a SHELDRAKE, Rupert A. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Vyd. 1. Praha: Elfa, 2006. 241 s. ISBN 80-903209-1-0, str.192.

dnešní otázky ekologické, feministické a také na současnou potřebu mystiky.

Na tuto potřebu teologie, která se bude vyjadřovat i k otázkám přírody a bude v ní Boha zakoušet, reaguje i Gisbert Greshake v knize *Nacházet Boha ve všech věcech*.⁷⁰ Upozorňuje na nutnost rozvinout teologii, která reaguje na současnou ekologickou krizi, která je jistě „znamením doby“. Podobně jako Fox i Greshake objevuje v dnešním světě nově uchopenou mystiku jako odpověď na otázky obklopující dnešního člověka. Cestu intenzivního vnímání Boha jako způsob obnovy vztahu k přírodě, druhým lidem i světu jako celku. V tomto výčtu teologů, kteří hodnotí mystickou cestu v teologii jako potřebnou a vhodnou pro současného člověka pak nelze opomenout Karla Rahnera a jeho již legendární výrok, že „*křesťan budoucnosti bude mystikem nebo nebude*“⁷¹.

---

70 GRESHAKE, Gisbert. *Nacházet Boha ve všech věcech*. 1. vyd. Překlad Pavel Pšeja, Jan Vomlela. Praha: Zvon, 1996, 77 s. ISBN 80-711-3157-1, str. 15.

71 RAHNER, Karl, *Die Exerzitien*

4. Teologická metoda Hildegardy z Bingen

Uchopení Hildegardina odkazu – ať už Benediktem XVI. nebo Matthewem Foxem nepracuje pouze s její originalitou spočívající v její ženskosti, ale i v její příslušnosti k určité tradici mystiky, která je zaměřená na obrazy. Tuto cestu duchovního nazírání bychom mohli nazvat cestou katafatickou, s Matthewem Foxem cestou pozitivní mystiky. Hildegarda vidí (byť ne svými tělesnými očima)⁷² roztodivné obrazy prezentující věci pozemské i nebeské, nejčastěji uspořádání věcí „pozemských“ z nebeské perspektivy. V jejích zjeveních se vyskytují zástupci současné společnosti, jejích částí – ať už vymezených povoláním nebo charakterem – spolu s postavami biblickými (Mojžíšem, Noem, Adamem a Evou). Často jsou součástí zjevení i osoby, zvířata či blíže neurčená stvoření prapodivných tělesných dispozic, která zastupují nadosobní „mocnosti“ ať už se jedná o postavy ctností nebo často přítomné postavy hada, která zastupuje odvrácenost od Boha.

Je na místě také připustit, že Hildegardino prorocké dílo nemůže být omezeno pouze na jeho „obraznost“ (katafatickou či pozitivní cestu). Jsou v něm přítomny také četné odkazy k Boží skrytosti a důraz na tajemství, které božství obklopuje.⁷³

---

72 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.6.

73 Ibit.str. 9.

Pokud bychom si kladli otázku, jaký charakter má Hildegardino dílo v dialogu s Biblí, nemůžeme si nevšimnout, že se její vize nejvíc ze všeho podobají literatuře profetické – ať už té v hebrejské Bibli nebo v Novém zákoně. Hildegardě podobně jako prorokům není cizí společenská kritika, důraz na celkově intenzivnější příklon k Bohu či apokalyptický důraz, který se u ní objevuje především v díle *Liber vitae meritorum*.

Podobně západní vizionářskou mystiku 12. a 13. století charakterizuje profesor filosofie Jean Deluzan:

*„Vizionářská mystika je situovaná v srdci náboženství prorockého typu. Vyjadřuje se zprostředkujícími obrazy, které však nepřekračuje. Neomezuje se na čtyři významy Písma (doslovný, morální, alegorický a anagogický), které se těšily přízni v epoše středověku. Proto Henry Corbin poznamenává, že jde o theosofii, „o proniknutí (mentální nebo vizionářské) celou hierarchií spirituálních vesmírů, již nelze odhalit prostřednictvím sofismu, protože se vyjevuje jen určitému způsobu poznání, hierognózi, spojující spekulativní vědění tradičních poznatků a vnitřní, nejosobnější zkušenost...“.*⁷⁴

Deluzan zmiňuje čtyři výklady Písma, jak je rozlišuje Origenes. Tento způsob rozlišování skutečně jako aplikace na Hildegardinu práci s textem moc nenapoví, jelikož je spíše zvyklá vykládat písmo celistvě.

Deluzan se dotýká zapeklitosti mystiky, která spočívá v tom, že je příliš úzce spojená s niternou spiritualitou, aby bylo

---

74 DELUZAN, Jean. Západní vizionářská mystika XII. a XIII. století. *Logos: revue pro esoterní chápání života a kultury*. 1996, č. 1, s. 10.

možné ji minout. Tato niterná spiritualita, která přichází do kontaktu nejen s kritickým rozumem člověka, ale s jeho bytostí jako celostnějším fenoménem, je stále nepříliš probádanou disciplínou, alespoň v české teologickém diskurzu. Deluzan zmiňuje cestu do niterného významu písma jako cestu hierarchií spirituálních vesmírů. Co si pod touto poznámkou představit? Jedná se o podobnou Hierarchii, kterou popisuje Dionisios nebo Hildegarda v šesté vizi první knihy *Scivias*⁷⁵? Každopádně jde o určitý druh pohybu mysli duchovního charakteru, který zprostředkuje poznání.

Přínosnou Deluzanovou poznámkou je odkaz k dílu filosofa Henriho Corbina, která se zabýval mystikou a jehož poznámky nám mohou pomoci Hildegardinu teologickou metodu skutečně lépe nahlédnout.

4.1. Aktivní Imaginace

Zabýváme-li se hlouběji mystikou založenou na obrazech nemůžeme se pojmu imaginace vyhnout. Ačkoli byl tento pojem vymezen až mnohem později, přesto jeho rozvinutí popisuje mnoho ze zkušeností mystiků a tím také ze zkušenosti Hildegardy.

Vědu o imaginaci v minulém století dovedl k ještě většímu rozkvětu především Henry Corbin (zmiňovaný již v minulé podkapitole), který dokáže imaginaci popsat v mnoha jejích zá-

---

75 Viz. Obrázková příloha

konitostech, které jak později uvidíme, jsou dobře sladitelné s pojetím imaginace u Hildegardy z Bingen.

Ačkoli Henry Corbin svojí teorii Imaginace odvozuje především z islámské mystiky (dalšími jeho badatelskými okruhy byla protestantská theosofie a ruská náboženská filosofie) – v díle věnovanému mystikovi Ibn 'Arabímu se zabývá i křesťanskou mystikou a jeho teorie je na díla středověkých mystiků typu Hildegardy dobře aplikovatelná.

Henry Corbin popisuje Aktivní imaginaci takto:

„Tímto orgánem nejsou smysly a schopnosti lidského organismu, ani čistý intelekt, nýbrž ona mezilehlá mohutnost, která se projevuje jako v pravém smyslu zprostředkující...Jedná se o orgán, který umožňuje přeměnu (transmutaci) vnitřních duchovních stavů ve stavy vnější, ve vize-události, symbolizující vnitřní stavy.“⁷⁶

Tímto Corbin vypovídá zásadně o imaginaci jako o schopnosti, která však není ani záležitostí smyslů a těla ani čistě intelektu. Tato zmínka o imaginaci coby schopnosti je pro naši práci významná, protože toto uchopení je blízké pojetí samotné Hildegardy. Ta trvá na tom, že její vidění nejsou výsledkem „pomatení smyslů“, ale že její imaginace probíhaly ve stavu bdělosti⁷⁷, s nasazením vlastního úsilí.

---

76 CORBIN, Henry. *Mundus imaginalis, aneb, Imaginární a imaginální*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2007, 76 s. ISBN 978-80-86702-31-5, str.31.

77 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I*. Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.7.

Citace z Corbinova díla *Mundus Imaginalis* také naznačuje, že imaginace začíná i končí v „duchovním světě“, ačkoli jejím mezistavem je vize zachycující věci povahy materiální, konkrétní. Jako by byla „zviditelněním“ vnitřních stavů, jež se mystikovi „zjeví“. „Vize“ si tak zcela evidentně nekladou nárok na doslovnost.

Další důležitý důraz spočívá v nutnosti sdělení imaginace dále konfrontovat právě se zážitkem smyslů a s intelektem.⁷⁸ Imaginace tvoří další sloupec poznání.

„...Imaginace má prostřední status, který ji uvádí zároveň do smyslového i do inteligibilního, zároveň mezi smysly i mezi intelekty, do možného, nutného a nemožného, takže se stává „sloupem“, toho ... bez něhož by mohlo být poznání pouze inkonzistentní.“⁷⁹

Tato slova nenaznačují pouze zvláštní status aktivní Imaginace, ale také, že je ve vztahu s ostatním poznáním. Co to konkrétně u Hildegardy z Bingen znamená? Když se zamyslíme nad tím, jak Hildegarda poznává věci smysly i intelektem, dojdeme k tomu, že oběma těmito dalšími sloupům poznání věnovala také velkou pozornost. Její přírodovědné knihy jako *Causae et Curae* a *Physica* jsou mimo jiné založené na pečlivém zkoumání přírody. A z jejích děl teologických je patrná její bystrost intelektu.

---

78 Ibit. Str.34.

79 CORBIN, Henry. *Tvůrčí imaginace v sufismu Ibn 'Arabího*. Praha: Malvern, 2010. ISBN 9788086702827, str. 199.

Hildegardina díla, která bývají označována jako vizionářská, v podstatě vznikla jen z malé části na základě toho, co Corbin nazývá aktivní imaginace. Velká část z nich je věnována výkladu předchozího vidění. Právě v tomto výkladu se objevují Hildegardiny „názory“, myšlenky a dedukce. Je zapojen její intelekt a poznatky, které vyvodila ze svých „pozorování“ - ať už přírody nebo lidské společnosti.

Ve skutečnosti jsou Hildegardiny vizionářské spisy kompilátem užití těchto tří sloupů poznání (užijeme-li Corbinovu terminologii). Aktivní imaginace vystaví obraz, který má v sobě již nějakým způsobem zakomponovány poznatky zpracované smysly i intelektem. Tedy je sloupem dominantním. Později přichází výklad, zaměřený spíše na intelekt, který se však stále znovu vrací k obrazu, který vystavěla imaginace.

4.2. Hildegardina exegeze její mystické zkušenosti

Pro moderního člověka (a ostatně i pro moderní teologii) je obtížně přijatelný model přijetí určitého poselství přímo „shůry“ od Hospodina. Ačkoli Hildegarda někdy své listy uvozuje např.: formulí „Nejčistší světlo mluví...“⁸⁰. Toto Hildegardino prorocké sebevědomí, přesvědčení o povolání Duchem, kterým jsou prochnuté i některé vize, je vyváženo systematičností a komplexností, se kterou Hildegarda k zaznamenání vizí přistupuje.

---

80 HILDEGARDA Z BINGEN a Bedřich KONÁŘIK. *Listy sv. Hildegardy z Bingen: Výbor třiceti listů svate Hildegardy z Bingen podle vydání Mignova a překladu Clarusova*. Olomouc: Dominikanska edice Krystal, 1948. Krystal, str. 22.

Proto je důležité věnovat se úvodu, jakési vstupní bráně k Hildegardině mystice. Není totiž snadné pochopit jednak situaci mystika obecně, jednak situaci mystika, který žil před tisíci lety v zcela jinak strukturované společnosti i bližší lidské komunitě než jsme dnes zvyklí.

Vycházela jsem především z Hildegardiného úvodu ke knize Scivias⁸¹ a jejího dopisu, v němž představuje svou koncepci mystiky velkému mystikovi Bernardovi z Clairvaux⁸². Jak v úvodu ke Scivias, tak v dopisu tehdy velmi vážené osobě mnicha Bernarda, se snaží Hildegarda obhájit svoji práci a vydat upřímně počet z toho, jak k ní živoucí světlo promlouvá. V obou těchto jejích „představeních“ své mystické práce (a v náznamech i v úvodních zjeveních všech tří knih Scivias) se objevují motivy naznačující „situaci mystika“, jeho rozkročení mezi svou vlastní lidskou ubohostí (*fragilitas*) a uchvacujícím plamenem Ducha (*flamma*). Mezi dvěma externími zdroji své inspirace mezi Biblí a společenstvím, ve kterém žila – tedy doslova pochopením knih (*expositio librorum*) a druhými lidmi (*secundi hominis*). Dva nároky na sebe samu či spíše „stavy mysli“ při přijímání zjevení – tedy bdělost (*vigilans*) a prostotu (*simplicitas*).

Bdělost pak Hildegarda dále specifikuje takto:

---

81 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvem 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str. 5-8.

82 HILDEGARDA Z BINGEN a Bedřich KONAŘIK. *Listy sv. Hildegardy z Bingen: Výbor třiceti listů svate Hildegardy z Bingen podle vydání Mignova a překladu Clarusova.* Olomouc: Dominikanska edice Krystal, 1948. Krystal, str.6.

„Vidění pak těchto nedostalo se mi ani ve snách, ani ve spaní, ani v hořečném blouznění, ani tělesnými očima, ani ušima zevnějšího člověka, ani na místech skrytých, nýbrž ve stavu bdělosti, v plném vědomí a rozvaze, s myslí či-rou, očima a ušima vnitřního člověka, na místech otevřených dle vůle Boží jsem je obdržela.“^{83 84}

Tato pasáž je zvláště důležitá jako obhajoba Hildegardy před podezřením z duševní nemoci. Hildegardina vidění by se spíše než jako projev nemoci dala označit jako schopnost. Schopnost aktivní imaginace.

Tento motiv je výrazně rozveden v již zmíněné teorii aktivní imaginace Henryho Corbina, který ji jasně odlišuje od vnímání smysly a zároveň od čistého poznání intelektu,⁸⁵ ale vnímá ji jako nějakou třetí schopnost vnímání právě mezi intelektem a smysly.

Tomu, že se jedná o „schopnost“ vidění nasvědčuje i důraz na **prostotu srdce**⁸⁶, která je protikladem k nepokoji. Tedy vyrovnanost, ztišení, jež je neoddělitelné od modlitby. Spíše než

---

83 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str. 6.

84 „*Visiones vero quas vidi: non eas in somnic, nec dormiens, nec in phrenesi, nec corporeis oculis aut auribus exterioris hominis, nec in abditis locis percepi, sed eas vigilans, circumspiciens in pura menta oculis et auribus interioris hominis, in apertis locis secundum voluntatem Dei accepit.*“ (HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, 384. (Hildegardis, Scivias, Preatatio, 384 B.)

85 CORBIN, Henry. *Mundus imaginalis, aneb, Imaginární a imaginální.* Vyd. 1. Praha: Malvern, 2007, 76 s. ISBN 978-80-86702-31-5, str.31.

86 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str. 5.

duševně nemocnou byla Hildegarda z Bingen mistrýní modlitby.

Kromě mistrovství v modlitbě, vynikala abatyše i v jiných věcech. Ačkoli sama sebe označuje za „neznalou“, **ubohou** a „nevzdělanou“⁸⁷, sama komentuje Athanášovo vyznání víry, vykládá biblický text, je zcela evidentně zběhlá i v dílech dalších teologů, jak je zřejmé i z jejích vidění⁸⁸, kde navazuje na angelologii Dyonisia Areopagity. **Pochopení knih** také vnímá jako důležitý předpoklad vidění:

„A náhle jsem chápala smysl výkladný knih, totiž žaltáře, evangelia, a jiných spisů katolických jak starého, tak nového Zákona...“^{89 90}

Když Hildegarda v tichu svého srdce, zasažena **plamenem** Ducha svatého, rozjímá o Písmu a dílech církevních otců, vše se jí skládá do obrazů. Tyto obrazy pak nejsou odpoutané od světa a nepostrádají ohled na bližní.

---

87 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvem 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str. 5.

88 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvem 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str.130.

89 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvem 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.str. 6.

90 *„Et repente intellectum expositionis librorum videlicet Psalterii, Evangeliorum et aliorum catholicorum tam Veteris quam Novi Testamenti voluminum sapiebam...“* (HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, str. 384. (Hildegardis, Scivias, Praefatio, 384 A.)

Hildegarda přináší aktuální zvěst vztahující se ke světu a sama se aktivně přičiňuje o její uskutečňování. Ať už je třeba sepsat recepty pro léčení nemocných nebo se prostřednictvím dopisu vyjádřit k aktuální situaci (její dopis obdrželi tři papeži). Tuto touhu člověka žijícího intenzivní duchovní, mystický život zůstat v čilém **kontaktu se společností**. Být velmi aktivním v různých charitativních projektech mapuje, jak jsme již zmínili výše, Evelyn Underhill.⁹¹ Zároveň zmiňuje i důležitost mystiků pro církve i naopak určité církevní struktury pro mystiky.

Důraz na plamen – uchvácení Božím duchem zase souzní s pojetím mystiky, na které se odvolává také Dorothee Sölle a které zdůrazňuje mystiku jako cestu přímého kontaktu s Bohem, jeho prožívání.

Ačkoli Hildegarda získává postupem času, přes mnohé záchvěvy, stále vyšší společenské a církevní funkce, v okamžiku vidění se cítí být v postavení ubohé služebnice Páně, vnímá Boží velikost a vznešenost.

Právě kvůli nesrovnatelnému rozdílu mezi myslí Boží a myslí lidskou jsou také její vize vždy do jisté míry tajemstvím. Svůj úvod končí větou:

---

91 UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky a jiné eseje*. Praha: dybbuk, 2008. ISBN 9788086862620, str.. 7.

„A vypověděla a napsala jsem věci tyto nikoli dle výmyslu srdce svého, anebo jiného člověka, nýbrž jak jsem je v nebeském viděla, slyšela a obdržela, skrze skrytá tajemství Boží.“⁹²

„et scribe ea non secundum te, nec secundum alium hominem, sed secundum voluntatem scientis, videntis et disponentis omnia in secretis mysteriorum sanctorum.“⁹³

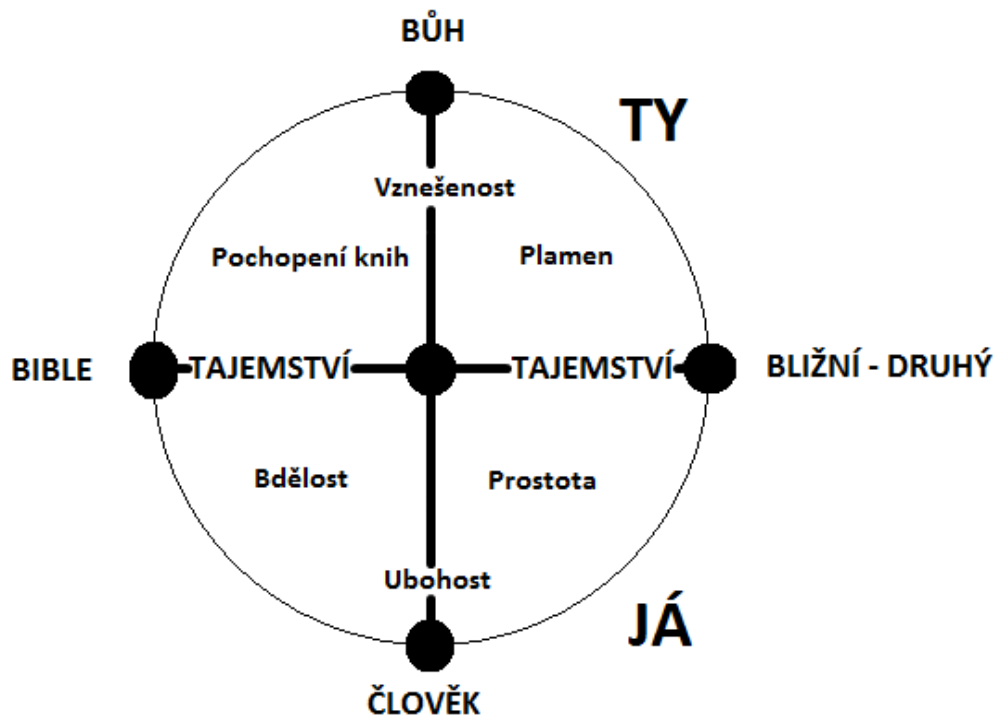
Tak ukazuje, že zásadním momentem pro její zjevení je jejich zahalenost do Božích **tajemství**. Jak zmiňuje Corbin – schopnost imaginace je schopnost „vidět“ duchovní skutečnosti.⁹⁴ Samotný obraz však nevypovídá o ničem víc než právě o těchto skutečnostech. Člověk, ačkoli je uschopněn k vidění, nevlastní ho a již vůbec nevlastní výhradní právo na jeho výklad.

---

92 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestověz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.8.

93 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, Scivias Preamatio, 384 A

94 CORBIN, Henry. *Mundus imaginalis, aneb, Imaginární a imaginální.* Vyd. 1. Praha: Malvern, 2007, 76 s. ISBN 978-80-86702-31-5, str, 31.

5. Kosmologie

5.1. Uchopení celého světa jako Božího díla

V Hildegardině teologii má zcela samozřejmě velké místo Boží stvoření – jak bychom mohli tušit z jejích prací o lékařství⁹⁵. Ve všech těchto oblastech se pak setkáme s označením Hildegardy jako osoby směřující k celistvosti. Ať už se jedná o označení její medicíny za holistickou.⁹⁶

Tato skutečnost se projevuje jednak v tom, že se snaží dosáhnout harmonie v rámci celého těla, správným poměrem jednotlivých šťáv.⁹⁷(Její recepty pak pracují s ideou doplnit tělu prvek, kterého se mu nedostává.) Kromě sladění těla v rámci jeho „tělesnosti“ se Hildegarda zabývá duchovními záležitostmi a klade velký důraz na spojitost těla a ducha⁹⁸. To, jak v jejím uchopení souvisí tělo a duch je zřejmé například z jejího pojetí postu,⁹⁹ který je událostí zároveň občerstvující tělo i ducha. Od pojetí těla jako celku skládajícího se ze vzájemného působení rozdílných „šťáv“ přes pojetí člověka jako bytosti, ve které jsou

---

95 Causa et curae, Physica

96 What St. Hildegard Says: What does spelt have to do with a Benedictine nun who lived in Germany during the Middle Ages?. *Nature's Legacy* [online]. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <https://www.natureslegacyforlife.com/hildegard/>

97 HILDEGARDA Z BINGEN, „Ptačí medicína“. Vyd. 1. Překlad Jana Fuksová. Praha: Academia, 2013, 183 s. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-2302-5. str.28

98 „The Scriptures told them and you them and you that you may not divide the body and soul which God put together with a divine plan.“ (HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, str. 124.)

99 HILDEGARDA VON BINGEN a Heidelore KLUGE. *Heilendes Fasten*. Germany: VPM Verlagsunion Pabel Moewig KG, Rastatt, 1999. ISBN 3811858910, str.7. „erst der glaube schafft die Voraussetzung für eine geistigseelische – und damit verbunden auch körperliche – Gesundheit.“

ve vzájemné interakci síly tělesné, duševní a duchovní, se Hildegarda dostává k celkovému pojetí světa jako jednoho organismu. Některá její vidění barvitě popisují ono „fungování většího celku“ - makrokosmu. Některá její vidění jsou plná skupin lidí, kteří se řídí ve svém pohybu rozličnými zákonitostmi. Ať už spolu tvoří tělo církve nebo symbolizují znovuoobnovující se Boží stvoření.¹⁰⁰

Zaměření na celek a kompaktnost skutečnosti symbolizuje i časté užívání symbolu kruhu, který Hildegardina vidění obepíná. Kruh symbolizuje spojení, absolutno a dokonalost. Je symbolem nebe a nebeských záležitostí. V křesťanském kontextu pak symbolizuje různé hierarchie na různých stupních existence.¹⁰¹

Jak už jsme zmínili výše, pro Hildegardu se svět ve svých hierarchiích ukrývá ve vejci, symbolu zrodu. Středem tohoto do celku uspořádaného systému je Bůh. Ve vidění z knihy *De operatione Dei* stojí Bůh (zobrazen jako člověk-Ježíš) jako střed univerza s rozpřaženýma rukama.¹⁰²

Smysl pro celistvost může být chápán jako jeden z hlavních znaků mystiky vedle důrazu na zkušenost, ne-dualitu, vynalézavý přístup k řeči, poznání „srdcem“, význam ticha a nicoty.¹⁰³

---

100 Např.: čtvrtá vize knihy *De operatione Dei* (viz. Obrázková příloha)

101 Viz.: Který též dodává, že v Jungově pojetí, je kruh také symbolem celstního já. (BECKER, Udo. *The Continuum encyclopedia of symbols*. Překlad Lance W Garmer. New York: Continuum, c1994, 345 s., [16] s. obr. příl. ISBN 08-264-1221-1, str. 61)

102 Viz. Obrázková příloha

103 BORZIČ, Adam. Koktání bytí: Souběhy poezie a mystiky. In: *Mystika uprostřed či na okraji?: zkušenosti různých náboženství*. V Jihlavě: Pro Univerzitu Karlovu v Praze, Evangelickou teologickou fakultu vydává nakl. Mlýn, 2011, s. 81-92. ISBN 978-80-

Hildegardino pojetí kosmu jako celistvého, vnitřně komplexního útvaru také odhaluje její teologii stvoření, která neváhá nazvat všechno stvořením v určitém kontextu Bohem.¹⁰⁴

Právě z této perspektivy bychom se snad mohli domnívat, že se Hildegarda z Bingen pohybuje na hraně panteismu. I když proti jejímu pantheismu stojí její zcela jasná výpověď o stvoření světa Bohem.¹⁰⁵ Její učení ani nepřichází do konfliktu z *creatio ex nihilo* – nemluví v žádném případě o existenci stvoření před stvořitelem. Sama vystupovala mnohokrát jako strážkyně pravověří a nevstupuje do konfliktu s důrazy teologie stvoření, které byly horlivě vyzdvihovány v období patristiky.¹⁰⁶ Naopak její teologie stvoření podobně jako Augustinova pracuje s *creatio continua*¹⁰⁷, jak ostatně vyplývá i z následujícího textu.

Přesto působí Hildegardina teologie stvoření velmi živelně a je ve velmi intenzivním kontaktu se stvořením samým. Ačkoli na přírodu zaměřený aristotelismus zpochybnil církevní teologii

---

86498-43-0ISSN 9788086498430, str. 83.

104 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, 624.

105 Která je citovaná v následující kapitole.

106 Viz.: FIORENZE, Francis S., John P. GALVIN. *Systematická teologie: římskokatolická perspektiva*. 2. vyd. Překlad Petr Dvořák. Brno: CDK, 1998, 285 s. ISBN 80-702-1258-6, str.: 226-231.

107 *Creatio continua* – neboli pokračující stvoření. Tuto myšlenku rozvíjí Augustin především ve své komentáři ke knize Genesis. S knihou Genesis v podstatě vstupuje do dialogu. Jelikož ona dává svědectví o stvoření uskutečněném v průběhu sedmi dní. Augustin v této chvíli využívá možnosti různých úrovní výkladu (jak je definoval Origenes) a vykládá dny jako časové útvary, které nemusejí být dlouhé přesně 24 hodin. Mluví o tom, že Bůh stvořil nejprve nesformovaný svět, který ho později zformoval. (viz.: LITVA, Alojz. *Teológia sv. Augustína*. 2. vyd. V Trnave: Dobrá kniha, 1993, 378 s. ISBN 80-714-1010-1, str.:93.)

stvoření.¹⁰⁸ Především se tak stalo na základě toho, že v přírodě pozoroval jasné struktury a obecně platné zákonitosti. Byl zaměřen na příčinu a důsledek.

Ač Hildegarda přírodu podrobně studuje a píše svá teologická díla ještě „ušpiněná od hlíny“, souběžně s díly popisujícími přírodu, nechápe zákonitosti přírody jako přísné neměnné zákony. Rozhodně ne jako skutečnosti, které nejsou odvozené od Boha a pracují na něm nezávisle. Naopak, jak zjistíme dalším rozbořením jejích kosmologických vizí, chápe Boha a jeho lásku jako předchůdkyni veškeré přírody a zároveň jako sílu, která udržuje veškerou přírodu (a tím i člověka) při životě. Bůh vystupuje jako tvůrce přírodních zákonů. Příklon k nebeskému, pak není odklonem od zákonitostí přírody, naopak pro správné nakládání se světem, člověk potřebuje pomoc a vedení Boží. Přílišné zaujetí tělem či tělesnými vášněmi, které Hildegarda na mnoha místech přes svoji veskrze pozitivní kosmologii odsuzuje,¹⁰⁹ pak vede ve výsledku k poškození samotného těla a přírody.

---

108 Viz Ernan McMullin v FIORENZE, Francis S., John P. GALVIN. *Systematická teologie: římskokatolická perspektiva*. 2. vyd. Překlad Petr Dvořák. Brno: CDK, 1998, 285 s. ISBN 80-702-1258-6, str.231. „Svět Aristotelův ... nebyl světem stvořeným. Ve své existenci nebyl závislý na ničem jiném než na sobě samém. Aristotelova věda pojímala svět jako daný, ba co víc, vycházela z toho, že jeho struktura je nezbytná.“

109 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 584
„Id est munitio et defensio in bonis operibus eum ipsis circumdati et confortati carnes concupiscentias deserant, at ad unum Deum qui munimentum eorum est confugiant. 584 A“

5.2. Vejce a sféra – kosmologické vize

V Hildegardiných vizionářských spisech je několikrát zachycena struktura kosmu. Jak již jsme zmiňovali v předešlé podkapitole, jde většinou o strukturou kruhovou.

Jak již jsem zmínila - ve své třetí vizi z první knihy Scivias popisuje Hildegarda z Bingen svět/kosmos jako velké vejce. Podobně obsáhlý popis, jaký je věnovaný samotnému vejci je věnován i věcem, které ho obklopují. Vejce se chvěje a přesouvá v okolí jiných rozžhavených objektů, které ho olizují plameny. Kolem se křížují blesky a hřmí lomoz. Všechna tato vřava však symbolizuje děj duchovní.

Hildegarda vysvětluje:

„Bůh, jenž všechno svou vůlí založil, vše k tomu stvořil, aby bylo poznáváno a ctěno jeho jméno, ale neukazuje stvořením pouze těch věcí, jež jsou viditelné a časté, nýbrž zjevuje jim i ty, jež jsou neviditelné a věčné. Toť také patrné z vidění, na něž pozíráš. Neb tento ohromný nástroj, který vidíš, okrouhlý a stinný, na způsob vejce shora zúžený a uprostřed vypouklý a dole stažený, hlásá věrně všemohoucího Boha...

Na jehož zevnější straně kolem dokola jasný oheň jest, jakoby blánu stinnou pod sebou mající, jenž znamená, že Bůh ty, kdož mimo pravou víru jsou, všude ohněm pomsty svojí pálí; ty avšak, kteříž ve víře katolické trávíš, všude ohněm útěchy své čistíš.“¹¹⁰

---

110 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I. Vyd. 2., (V Malvem 1.)*. Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.45.

„Nam hoc maximum instrumentum quod vides rotundum et umbrosum secundum similitudinem ovi superius arctum, at in medio amplum ac inferius constrictum, declarat fideliter omnipotentem Deum in majestate sua incomprehensibilem, et in mysteriis suis inaestimabilem, et spem imnium fidelium existentem, cum promittis homines rudes et simplices in actibus suis essent, postea in veteri ac nova lege instructiores se mutuo molestant et affligunt, et tandem circa finem mundi multas aerumnas in angustiis suis passuri sunt.

In cujus exteriori parte per circuitum lucidus ignis est, quasi peellem umbrosam sub se habens: designat quod Deus illos qui extra veram fidem sunt ubique per ignem ultionis suae exurit; eos vero qui intra fidem catholicam manent, ubique per ignem consolationis suae purificat; ita diabolicae pervercum diabolus a Deo creatus se Deo opponere volens in perditionem devictus corruiť.“¹¹¹

Z této poznámky je patrné, že Hildegarda vnímá svět jako Bohem stvořený. V tomto momentu zdůrazňuje jasnou odkázanost světa na Boha. Svět je pak stvořen proto, aby byl Bůh poznáván (jeho jméno) a ctěn. Představu, že hlavním úkolem božích stvoření je Boha ctít či mu vzdávat chválu není třeba dále rozvádět. Zajímavá je myšlenka, kterou Hildegarda dodává – myšlenka poznání Boha. Myšlenka, že Bůh stvořil svět, aby skrze něj mohl být poznán, je myšlenkou, která odhaluje Hildegardin mystický náhled. Ze své pozice mystičky, která zakouší Boží plamen, slyší Boží slovo a vidí od něj poslané zpodobnění věcí neviditelných, klade na poznání Boha důraz.

---

¹¹¹ HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 405.

Bůh, který stvoří svět, aby mohl být poznán je Bůh vstupující do dialogu, Bůh kterému jde o člověka „na druhé straně“, člověka, který vidění neodmítá a přijímá. Bůh, který touží být poznán je Bůh milující.

Ve své druhé vizi, která popisuje kosmos (druhá vize knihy *De operatione Dei*) také zmiňuje stvoření k úctě Boží.¹¹² Tentokrát osamoceně bez dodatku, že se jedná i o poznání. Motiv poznání je však zmíněn až později, kdy píše, že:

„V hrudi již dříve zmíněného zjevení se objevilo kolo, zázračně vidění ve všem jeho symbolech a stejné jako obraz, který jsi viděla před dvaceti osmi lety ve formě vejce, stejně jako Ti bylo zjeveno ve tvých dřívějších vizích.

Tvar světa trvá věčně ve vědomí skutečné Lásky, která je Bohem: neustále proudící zázračná pro lidskou přirozenost. A jako taková nezaniká s věkem a nemůže být přerostlá ničím novým. Spíš připomíná, jak ji Bůh stvořil, trvajícím do konce časů.“

„Nam in pectore preafatae imaginis rota mirificae visionis in pectore praefatae imaginis rota mirificae visionis apparet cum signis suis hujuss fere similitudinis, ut instrumentum illud quod ante viginti octo annos velut in figura ovi significative videras quomode in prioribus visionibus tuis tibi ostencum est, quodnam absque oblivione in scientia verae charitatis quae Deus est forma mundi existit, insolubiliter voubilis, humanaeque naturae mirabilis, ita ut nec ulla vetustate consumatur; nec ulla novitate augeatur, des ut a Deo primum creata est, sic usque ad finem saeculi perdurabit.“¹¹³

---

112 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae*: Tomus 197. Paris, 1882, str. 755. (Hildegardis, *De Operatione Dei*, Pars I, Visio II, 754.

Vzhledem k této citaci se vrátím ke dvěma obrazům v kontextu Hildegardiny kosmologie již zmíněných. Jedná se o motiv poznání Boží lásky a o motiv kosmu jako kruhovitého celku. „Kruhovitost“ kosmu pak Hildegarda odvozuje od skutečnosti, že božství nemá začátek ani konec. Věčně tak „cirkuluje“ ve své lásce k člověku.

Zmíněná výpověď v sobě zahrnuje zásadní Hildegardiny představy. Nemůže nám uniknout, jak spojuje Božství s obrazem světa. Hildegarda předpokládá, že charakter Božství se odráží v charakteru jeho stvoření. Že božství vtiskuje svůj punc, svůj obraz do světa. Tedy alespoň v tom smyslu, jak by svět „fungovat měl“ či v jeho zamýšlené celistvosti. Tato myšlenka je pro Hildegardu typická. Podobně jako zakládá zdraví na rovnováze jednotlivých elementů, tak zakládá správné fungování na světě na rovnováze, která byla dopředu „navržena“ Bohem. Thomas Schäfer Hildegardino pojetí vykládá takto:

*„Kdyby si byl člověk vědom své odpovědnosti vůči přírodě a choval se podle toho, jak je znázorněno v „Kruhu života“, zůstávala by roční období a klimatické poměry stabilní: „Jedno jaro by bylo jako druhé, a toto léto by bylo stejné jako předešlé a tak pořád dál. Jelikož však člověk stále zkouší bázeň boží a pokouší boží lásku, živly a roční doby vystupují stále ze svých břehů“.*¹¹⁴

---

113 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae*: Tomus 197. Paris, 1882, str. 755. (Hildegardis, *De Operatione Dei*, Pars I, Visio II, 755 C)

114 SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5, str. 104.

To, co ustanovuje tuto rovnováhu, je již jednou zmiňovaná Boží láska, která vše prostupuje. Je základním kamenem kosmu i základní silou, která udržuje na živu člověka. Tato Hildegardi-
na „láskyplná“ vize ji však nebrání vnímat ve stvoření i mnoho nepodařeného a zlého.

5.3. Ďábel jako součást stvoření

Z popisu vize zřetelně vystupuje Hildegardin důraz na čistotu víry a její představa o Bohu, který zjednává svou spravedlnost. Ve vizi bojuje s lidmi nepravé víry, pálí je svým ohněm. Zajímavé je, že ohněm také pálí i osoby víry pravé. Zásadní rozdíl je v účinku, který na lidské bytosti oheň má – ať jde o pálení nepříjemné nebo oheň útěchy.

„Na jehož (vejce) zevnější straně kolem dokola jasný oheň jest, jakoby blánu stinnou pod sebou mající, jenž znamená, že Bůh ty, kdož mimo pravou víru jsou, všude ohněm pomsty svojí pálí; ty avšak, kteříž ve víře katolické trvají, všude ohněm útěchy své čistí.“¹¹⁵

„In cujus exteriori parte per circuitum lucidus ignis est, quasi pellem umbrosam sub se habens: designat quod Deus illos qui extra veram fidem sunt ubique per ignem ultionis suae exurit; eos vero qui intra fidem catholicam manent, ubique per ignem consolationis suae purificat.“¹¹⁶

---

115 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.45.

116 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, str.406. (Hildegardis, Scivias, Liber II, Visio II 405 b)

Odkud však přichází ona nepravost a zlo? Jak ji lze blíže specifikovat? Co se týká zla, neobchází Hildegarda tuto otázku obloukem, ale často promlouvá i o ztělesnění zla v samotném ďáblu.

„...jakož se i stalo, když ďábel, od Boha stvořený, Bohu na odpor stavěti se chtěl, do záhuby, přemožen byv, se zřítíl.“¹¹⁷

„...ut et factum est cum dia cum diabolus a Deo creatus se Deo opponere volens in perditionem devictus corruit.“¹¹⁸

Ďábel je součástí Božího stvoření. Součástí, která se však staví proti Boží vůli, proti jeho záměru. A ta je časem překonána, přemožena, či se sama „zřítí do nicoty“. Takto pojatý ďábel je pak v širším pochopení obrazem všeho zlého, pomýleného. Pokud užíváme přírodu nepatříčně, také jí (a často tím i sobě samým) způsobujeme odumírání. Příroda sama se bouří a „řítí se do temnoty“.¹¹⁹ Může být však opět Bohem zachráněna a oživena.

5.4. Ďábel jako ten, kdo je ustavičně přemáhán

U Hildegardy je stvoření ďábla následováno jeho okamžitým přemožením. Jak jsme zmiňovali v předchozí kapitole, Hildegard-

---

117 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malveru 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.45.

118 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, str.406. (Hildegardis, Scivias, Liber II, Visio II 405 b)

119 SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen. Překlad Vladimír Čadský.* Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. barev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5, str.106.

dina kosmologie pracuje místy spíše než s dějinami spásy s jistým bezčasím. Kruhovost kosmu znázorňuje do určité míry i cykličnost času. Boží Syn je již od počátku světa u Otce. Bůh nemá počátek ani konec. Člověk hřeší a je zas a znovu obmýván pokáním a svátostí eucharistie. Dábel je tedy zas a znova tvořen a zároveň i přemáhán.

Existence ďábla coby možnosti neuposlechnout Boží vedení umožňuje svobodu – děje se na základě rozhodnutí od Boha se odvrátit. Další fází této svobody je zase vědomý příklon k příchodu Boha na svět. Inkarnace se děje na základě Mariina souhlasu. V životě jedince se může tento „kruh“ opakovat v čase např.: od jednoho přijímání k druhému. Nejprve se projeví svoboda ve formě hříchu, ale je následně obmyta opět s naším svobodným rozhodnutím přijmout svátost, přijmout Kristovu oběť za nás, přijmout jeho navštívení ve světě jako navštívení i nás samotných.

Nelze říci, že by Hildegarda nepracovala s lineárním časem vůbec. Některé z jejích vizí jsou jasně do času zasazené a popisují jednotlivé praotce jako větve na stromě – zde jsou pak všichni postaveni za sebou podle doby, ve které žili.¹²⁰ V jiných dílech opět klade důraz na konec časů.

Avšak jiné vize jsou jakoby času prosty. Nerodí se v nich Kristus pouze jednou v Betlémě, ale jeho zrození je už od pradávna přítomné ve stvoření. Postava ďábla figuruje v čase podobně neukotveně. Je součástí stále se obnovujícího stvo-

---

120 Viz. Obrázková příloha (Čtvrtá vize třetí části)

ření, ale vždy se nejprve rodí jako dobrý. Jeho následné „zkažení“ i „zánik“ je dalšími fázemi koloběhu stále se opakujícího stvoření.

5.5. Ďábel jako lstivost a klam

Obdobně zajímavě jako ďáblov zrození je Hildegardou pojednána i jeho úloha ve stvoření. V poslední sedmé vizi druhé knihy Scivias Hildegarda obšírně popisuje jeho roli.¹²¹ Zároveň je důležité mít na mysli, že obraz této vize zahrnuje ďábla v podobě odvěkého ještěra spoutaného na zemi.

„Před davy lidí byl jakýsi červ nezměrné velikosti a délky, ležící na zádech. Byl to ten odvěký had, který, jak lidé vědí, byl dán na tento svět – svět, který může zahrnovat dobro a zlo. Ten odvěký had se objevil jako červ, aby obelstil lidi svou podlostí a lstivostí. Had leží na zádech, takže může uchvátit lidi, kteří stoupají do nebe. Ale přesto, ten had stále leží, nestojí. Což znamená, že ďáblová síla byla Bohem oslabena.“

Sed quod ante multitudinem illam quasi in quadam via velut quidam vermis mirae magnitudinis et longitudinis supinus jacet, hoc est quod ante notitiam hominum manifeste cognitus in via mundi hujus quae et bonis et malis ad gradiendum proposita est antiquus serpens non ita in forma sua, sed in significatione mysterii, videlicet magnus in malitia, longus in insidiis projectus apparet, sursum hians ut eos qui ad coelestia tendunt per deceptionem suam dejiciat...¹²²

---

121 Viz. Obrázková příloha

122 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 357 C.

Ten odvěký had je symbolem ďábla. Kdybychom nad tím snad váhali, napoví nám sdělení, že svázanost a poníženost hada odráží slábnoucí ďáblovu sílu. Jaký je tedy ďáblův cíl? Podle této vize svádět lidi, kteří „míří“ k nebi. Základní ďáblovou silou je lstivost, chytrost, jak Hildegarda zmiňuje také v jiné části vize:

„A ďábel vábí lidi svou lstivostí předstírá, že je spravedlivý“

„sed fallacem rectitudinem simulans, homines ad declivia immundarum artium suarumtrahit.“¹²³

Ďábel tedy není jmenovatel všech zlých/špatných věcí. Spíše je tím, kdo klame, kdo uvádí v nesoulad, zatemňuje. Boží jednání charakterizuje spravedlnost, která se někdy pojí se spravedlivým soudem. Jednání ďábla rovnováhu ruší, jednání Boží ji obnovuje.

Skutečným hříchem, které se může člověk dopustit pak je to, že se nechá ošálit ďáblem do té míry, že nerozezná dobré od zlého, že se nenechá „uzdravit“. Kdyby si byl ještě vzpomněl na Boha...

„a s hodným pokáním vrátil se k Otci svému, který mne stvořil – a tento Otec tvůj vlídně by tě přijal, a na klín svůj tě posadiv, sladce by tě obejmul.“

---

123 Ibit. Str. 358 D.

Jenže ty pohrdáš onou blažeností, kterou ti Bůh přislíbil, a nechceš o ní vědět, a se vzpouzíš, spravedlnost Boží vyslechnout, anebo ji konati.“¹²⁴

Hildegarda běžně pracuje s hříchem a jeho odčiněním, jeho „smazáním“, které není jednoduché, ale počítá se s ním. Skutečně od Boha oddělující skutečností je ona neschopnost nahlédnout své prohřešky, svoji vzpurnost.

Podobně vykládá Hildegardino pojetí ďábla také Matthew Fox, který vidí jako zásadní ďáblovu negativní vlastnost jeho „soutěživost“, která vede k nutné dualitě.¹²⁵ Která mezi lidmi staví propasti a brání jim těšit se z „božskosti druhého“.

Zásadní skutečností, která umenší vliv ďábla je nejvlastnější výraz Boží lásky. Tedy vtělení Božího syna. V dalším výkladu k sedmé vizi druhé knihy Scivias Hildegarda píše, že moc ďábla je od vtělení Božího Slova malá.¹²⁶ Také ve třetí vizi první knihy Scivias, která popisuje pohyb vejce – země a je obecně velmi kosmologicky zaměřená, na popis ďábla navazuje popis zásluhy Božího Syna.

Na počátku kapitoly o kosmologii jsme zmiňovali další tělesa, mezi kterými se vejce-kosmos pohybuje a dva druhy ohňů, které pálí věrné i nevěrné. Ježíš Kristus má své místo v tomto systému kosmických objektů. Září zde jako slunce:

---

124 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestověz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvermu 1.). Praha: Malvem, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str. 75.

125 FOX, Matthew. *Illuminations of Hildegard of Bingen*. Vermont: Inner Traditions/Bear & Company, 1985. Kindle edition.(Kindle Locations 1536-1537).

126 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 357 D.

„...v Bohu Otci jest nevýslovný Jednorozený jeho, slunce spravedlnosti, s bleskem horoucí lásky a toliké slávy, že veškero tvorstvo jasnotou světla svého osvěcuje.“¹²⁷

Zároveň, ale na něj samotného působí i nesnáze světa:

„A tak někdy opět dolu se chýlí, a třeskatý mráz ji zavane vstříc; pročez plameny své rychle stahuje, což značí, že týž Jednorozený Boží z Panny se zrodí a tak v chudobě lidské milostivě se schýliv, a anyž přechetné bědy ho potkaly.“

Tento obraz vysvětluje, jak Hildegarda chápe inkarnaci. Je jasné, že v prostoru nebeských vidění září Syn Boží a Syn člověka jako nejzářivější slunce a předává svůj svit všem lidem. Ve skutečnosti své inkarnace se ale nevyhne ani největšímu mrazu, který přichází na lidský svět.

5.6. Stvoření jako symfonie

Další z kosmologických obrazů příznačných pro Hildegardu je její pojetí světa jako symfonie. Již dříve jsme zmínili její snahu vše harmonizovat – léčit vyrovnáváním „šťáv“ v lidském těle, přivádět člověka k citlivosti k přírodě a jejím harmoniím. Celý svět je dle Hildegardy krásným, různorodým a určitým způsobem propojeným celkem. Ne nadarmo se často spojuje její po-

---

127 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str. 45.

jetí propojení makrokosmu a mikrokosmu – její vize člověka, světa (jako vejce), andělských chórů i vidění, ve kterém vidí svět rozdělený do čtyř částí podle ročních období¹²⁸. Všechna tato vidění mají kruhový charakter. V její druhé vizi z její poslední vizionářské knihy *Divinorum operum simplicis hominis* (taktéž bývá označována *De operatione dei*), která, jak sama Hildegarda píše, navazuje na její třetí vidění z první knihy *Scivias*, ve kterém vidí svět ve tvaru vejce, je vylíčeno tak, že je v jeho středu lidská postava. To zde tedy více než kdy jindy jasně patrná souvislost mezi mikrokosmem a makrokosmem. V obou případech se pak Hildegarda pokouší o harmonizaci.

Jak uvádí i William Harmless, když píše:

„Here Hildegard touches on her theology of creation, which holds that there is a link between microcosm and macrocosm, between the harmonic unity of the human person's body and soul and the larger cosmic harmonies visible in creation.”

“Zde se Hildegarda dotýká své teologie stvoření, které vypovídá o spojení mezi makrokosmem a mikrokosmem, mezi tělem člověka a jeho duší a většími kosmická jednotou zjevující se ve stvoření.”¹²⁹

Výrazem harmonizace jako úsilí o harmonii také v hudebním smyslu je třináctá vize ze třetí knihy *Scivias*, která popisuje zpěv ctností.¹³⁰ V tomto koncertu ctností zní falešně jen

---

128 Viz. Obrázková příloha

129 HARMLESS, William. *Mystics*. Cary, NC, USA: Oxford University Press, Incorporated, 2007. ProQuest ebrary. Web. 7 March 2015.

130 *„Et sonus ille ut vox multitudinis in laudibus de supernis gradibus in harmonia symphonizans.”* (HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882,

nota ďáblova. To Hildegarda vyjádřila v divadelní hře Ordo Virtutum, ve které napsala všechny party jednotlivých postav (převážně ctností) zpívané kromě řečí ďábla, který je měl údajně křičet.¹³¹ I tato skutečnost dokresluje Hildegardino pojetí světa jako harmonie, kterou jen hlas onoho padlého anděla – ďábla ruší.

Podobně jako ctnosti, zpívají v Hildegardině představě také „nebeské chóry“. Hildegarda vášnivě obhazuje důležitost zpěvu harmonií s odkazem na zpěv andělů také ve chvíli, kdy je na její klášter uvalen interdikt.¹³²

---

str. 729 C.)

- 131 Viz.: HARMLESS, William. *Mystics*. Cary, NC, USA: Oxford University Press, Incorporated, 2007. ProQuest ebrary. Web. 7 March 2015, str. 76.
- 132 MINAŘÍKOVÁ, Pavla. *Řád ctností ve hře Ordo Virtutum Hildegardy z Bingenu v kontextu estetiky středověku*. Brno, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/361548/ff_b/bakalarka.pdf. Bakalářská práce. Masari-kova univerzita v Brně. Vedoucí práce Prof. PhDr. Petr Osolsobě, PhD, str. 16.

6. Syn Boží jako boží přítomnost ve světě

6.1. Důraz na Inkarnaci

Spolu s důrazem na Marii přichází také teologický důraz právě na inkarnaci jako zásadní událost příběhu Božího spásného plánu pro člověka. Vedle teologie apoštola Pavla, který klade do středu výpovědi o spáse ukřižování a vzkříšení¹³³ se odvažuje Hildegarda postavit na zásadní místo také inkarnaci. Píše do slova:

„Podle Boží vůle Slovo spasilo lidskou rasu skrze vtělení, které je velikým dobrem.“

„Quoniam secundum voluntatem Patris erat Filium redimens hominem per incarnationem suam, quae est magna bonitas.“¹³⁴

V Hildegardiných vizích najdeme i takto formulovanou Boží promluvu:

„Já, Bůh, jsem poslal svého jednorozeného, aby se narodil do světa skrze tělo Pany, takže jsem tě mohl zachránit od zničení skrze smrt, když můj jednorozený – zatímco trpěl – Ti podal tělo, abys jedl a krev, aby pil.“

„I, God, sent my Only-Begotten to be born into the world through the flesh of the Virgin, so that I might redeem you from the destruction of death

133 Např.: Ř 5,8; Ř 6,3-5

134 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 388b.

when my Only. Begotten – suffering the passion – handed flesh to you to eat and blood to you to drink. ¹³⁵

Důraz tak Hildegarda klade právě na událost vtělení Božího Syna. Ono vtělení – přirovnání Boha člověku – ba, co víc, vtělení Boha do „toho lidského“, přijetí lidské podstaty. Tato událost už sama o sobě předznamenává spásu. Narození již nutně implikuje smrt. Inkarnací získává Syn Boží skrze člověka tělo, které pak může lidem darovat.

Citovaná promluva, ale neupírá význam ani ukřižování. Hildegarda samozřejmě věnuje mnoho prostoru i kříži. Jednu ze svých vizí věnuje celou Ježíšově smrti na kříži a její souvislosti s mší a její spásnou mocí. ¹³⁶

Ježíš se rodí se z čisté Panny, což Hildegarda často zdůrazňuje. ¹³⁷ Ježíš nepřekonává prostý koloběh života a smrti pouze svým vzkříšením, ale již při svém narození, kdy není zrozen „z masa“, ze spojení ženy a muže, ale je zázračně zrozen z Panny. Inkarnace se děje skrze Marii a je tak niterně spojena s rolí ženy v celých dějinách spásy. Inkarnace je pak ve vztahu ke stvoření jeho nutným dopovězením. Ježíš je prvorozeným, byl s Otcem od počátku. ¹³⁸

---

135 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, str. 135.

136 V šesté vizi druhé knihy Scivias. HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882. str. 506.

137 Např. Na těchto místech: HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882. str. 405d.; lbit 421 c.; lbit 394 d.

138 J 1,1

Hildegardě je vlastní spojitost později definovaná jako typologie mezi stvořením a vykoupením. Události dějin spásy spojuje s znovuoobením dokonalosti a čistoty stvoření. Voda potopy obmývá svět, podobně jako později voda křtu Kristova obmývá věřícího od hříchu.¹³⁹ Křest jednotlivce je pak pro něj oním začleněním do obnovujícího spojení Krista s Božím stvořením. Hildegarda chápe křest jako Boží ustanovení pro spasení duší.¹⁴⁰ A Božího Syna jako toho, kdo léčí svět a obnovuje do určité míry ztracenou rovnováhu. Toto obnovení se neděje pouze na rovině metafyzické, ale dotýká se i zcela praktického světa. Spojení Boha a člověka v Ježíši Kristu je vždy nevyčerpatelným zdroje etické inspirace.

---

139 Tento proces je dopodrobna rozebírán v rámci druhé vize třetí knihy *Scivias*. (HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, str.:189-201.)

140 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0. str.: 195.

6.2 Nauka o ctnostech jako Ježíšova cesta

Ctnosti mají z pohledy Hildegardy z Bingen zásadní místo v životě člověka. Jsou významným tématem oblasti, kterou bychom dnes nazvali Hildegardinou etikou, i když sama toto označení pochopitelně neužívá. Pokud budeme hovořit o její etice obecně, pak by do jejího etického myšlení patřil jistě i důraz na „ochranu“ přírody coby makrokosmu a „těla“ člověka coby mikrokosmu.

Etika ctností je součástí Hildegardiny teologie. Ctnost je v jejím pojetí skutečností duchovní, která se projevuje v materiálním světě, ale neomezuje se pouze na svůj projev. Pro Hildegardu je typické, že přes svou a možná právě pro svou lásku k lidskému tělu (ve smyslu péče o něj a snaze léčit jeho nemoci), není její etika vázaná na konkrétní skutky. Například v otázce panenství, kterým se ještě budeme zabývat, je nechápe jako výhradně tělesnou záležitost.

Etika ctností Hildegardě umožňuje pojmenovat osobnostní růst na základě jiných než materiálních daností. Ctnosti jsou tím, co opevňuje víru:

„Osoba není odvislá jen od své víry v Boha, ale šplhá po zelených větvích, kterou vedou od jedné ctnosti ke druhé. Ctnostmi je ta nejopravdovější víra okrášlena a zvelebena jako město svými tvrzemi.“

„... sibi non sufficiens ut solummodo fidem habeat in Deum: sed ascendit in virentem palmam, quod est de virtute in virturem quibus exaltata et decorata est racitissima fides quasi civitas propugnaculis.“¹⁴¹

Zajímavé, jak Hildegarda používá motiv stoupání. V osmé vizi její třetí knihy Scivias, ve které jsou přímo zosobněny jednotlivé ctnosti, ctnosti rovněž stoupají po žebříku od lidství až k Božství. A každá z nich pronáší určitou řeč, ve které představuje sebe samu. Na ctnosti je zaměřena i Hildegardina divadelní hra Ordo Virtutorum. Podobný text, který je obsažen ve hře, je součástí i poslední – třinácté vize třetí knihy Scivias.

V rámci třetí knihy Scivias je hojně popisovaná stavba stvoření. Také ctnosti jsou její součástí. Konkrétně její jihozápadní zdi. Tato zeď značí tajemství inkarnace Božího Slova. Tedy tajemství Ježíšova lidství, které v sobě zahrnovalo všechny ctnosti. Tak je Ježíš coby Bůh a zároveň člověk dárce pravé lidskosti. Podobně jako ctnosti, i on povznáší svou mysl často k Bohu v myšlenkách a zároveň zůstává velmi bdělý a příčetný v každodenních situacích.

Ctnosti nepopisuje Hildegarda jako nějaké neměnné danosti, jejichž obsah se vyčerpává slovy, která je označují. Naopak dává jim život, když je vidí v podobě lidské, vidí je, jak hrdě stojí či se strachem vzhlíží ke Stvořiteli. Všechny – a to je jádrem této vize – k Bohu promlouvají.

Mezi v této vizi vypsané ctnosti patří:

---

141 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str.588. (Hildegardis, *Scivias*, Liber III, Visio. II, 588 D)

1. **Pokora**¹⁴² - Nabádá k pomalému postupu „jako po jednotlivých větvích“, aby se člověk nezřítíl dolů. Jako když by lezl na strom a sahal hned po větvích nejvyšších.

Latinské slovo pro pokoru - humilitas - používá Hildegarda v jeho adjektivní podobě v různých dopisech adresovaných církevní vrchnosti. Píše o sobě jako o pokorné. Humilitas lze přeložit také jako poníženost, nízkost, slabost nebo nepatrnost.¹⁴³ Bývá překládána jako ubohost.¹⁴⁴ Na základě podobných překladů je možné vykládat Hildegardino užití tohoto slova jako projev nízkého sebevědomí a nízkého sebehodnocení. Vize vztahující se ke ctnostem však odhaluje, že Hildegarda chápe humilitas kladně - jako ctnost. A pokud zároveň jako slabost pak jako slabost, která je si vědoma své síly.

2. **Láska** - Tuto ctnost Hildegarda cení velmi vysoko. Což je patrné i z toho, že umísťuje lásku do středu všeho stvoření.¹⁴⁵ Líčí její boj s Luciferem. V tomto zápase se tento zlý duch chce zmocnit její důstojnosti, lásku ponížit, avšak prohrává. Projevem lásky je boj s oním zlým. Její výsostným projevem je inkarnace.¹⁴⁶

---

142 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 652.

143 PRAŽÁK, Josef, Josef SEDLÁČEK a František NOVOTNÝ. *Latinsko-český slovník: k potřebě gymnázií a reálných gymnázií*. Praha: Nákladem české grafické akciové společnosti "Unie", 1910, str.609.

144 HILDEGARDA Z BINGEN a Bedřich KONAŘÍK. *Listy sv. Hildegardy z Bingen: Výbor třicetitří listů svaté Hildegardy z Bingen podle vydání Mignova a překladu Clarusova*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1948. Krystal, Str.6.

145 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 755. (Hildegardis, De Operatione Dei, Pars I, Visio. II, 755 D)

146 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 653.

3. **Bázeň Boží** - Bázeň Boží je jediná ze ctností, která nemá lidskou formu. Ve vizi nemá tato postava podobu lidského zjevu, má pouze lidskou siluetu a je poseta spoustou očí. Bázeň této postavy před Bohem vychází z vyznání, že on je jediný, kdo ji může ochránit a že k němu se bude napořád utíkat. Proto se před ním chvěje. Bázeň má pouze „oči“ - dost možná až příliš na vnímání božího majestátu a jeho moci, není však zakotvena v těle, ve světě, ve kterém může vnímat rovněž Boží lásku.¹⁴⁷

4. **Poslušnost** - Podstata této ctnosti spočívá v návratu k Bohu - Stvořiteli. V znovuzískání životní orientace.

5. **Víra** - Výpověď víry zmiňuje teologická témata. Mluví o Boží trojici, o třech osobách jedné podstaty.¹⁴⁸ Na tomto poměrně složitém a tradičním teologickém podnoží také staví svoji výpověď o tom, že bude věřit Slovu. Víra tak rozhodně nepůsobí „slepě“, spíše je náležitě vyučená. Právě víře jsou přístupná tajemství Boží.

6. **Naděje** - Postava naděje se místo „promluvy“, kterou pronášejí ostatní ctnosti, modlí, přimlouvá za hříšníky. Ve své modlitbě obrací na kříž s Kristem, který vidí Hildegarda přímo před touto postavou.¹⁴⁹ To můžeme vykládat, tak, že je jasné, že se tento výsadní symbol spojovaný se Synem objeví „ve straně“ stavbu spasení¹⁵⁰, která je právě s vtělením Syna spo-

147 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 654.

148 Ibit.

149 Opět je možné srovnat s obrazem, který je součástí obrazové přílohy.

150 Viz. Obrázková příloha. Hildegarda ve druhé vizi třetí knihy Scivias popíše stavbu stavení, ostatní vize ze třetí knihy Scivias jsou bezmála

jována. Symbol kříže může být také vnímán jako symbol naděje na odpuštění pro hříšníky, za které se postava naděje modlí. Tento symbol také vyjadřuje „vztahovost“ naděje. Ve své promluvě nepředstavuje sebe samu, ale formuluje svou modlitbu. Další prvek „vztahovosti“ a nezapomínání na druhé se objevuje v samotné modlitbě, která je přímlovou za hřešící a zároveň vyznáním, že je Ježíš nenechá padnout. Zde si můžeme vzpomenout na knihu Hanse Urs von Balthasara *Síla křesťanské naděje*, ve které právě, podobně jako zde Hildegarda, tematizuje otázku hříšníků. Ve stejné intenci doufá v přicházející Boží milost. V poslední části knihy pak akcentuje, že může v něco takového právě jen doufat – je to tedy vždy otázkou naděje.¹⁵¹

7. **Cudnost** – Cudnost hned ze začátku deklaruje svoji svobodu:

„Jsem svobodná a nespoutána.“

„Ego libera sum et not ligata“¹⁵²

Hildegarda nechápe klášter jako vězení. Panenskost bez svobodného rozhodnutí pro ni nemá zdaleka takový význam. Mluví o cudnosti jako vyvěrající z nejčistší fontány Božího slova – což

---

všechny „přiblíženým záměrem“ na určitou část této stavby.

151 BALTHASAR, Hans Urs von. *Síla křesťanské naděje*. Vyd. 1. Překlad Jan Spousta. Olomouc: Velehrad, 124 s. ISBN 80-859-6601-8.

152 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 654.

je podobný obraz, jaký se objevuje ve chvalo zpěvu na Pannu Marii v následující kapitole.

Také zjev cudnosti je výmluvný – je oděna v bílém a v jejím břichu je bílé dítě, které má napsáno na čele nevinnost (*innocentia*)¹⁵³. Tento obraz je sám o sobě velmi výmluvný.

Další postavou, již ne ctností, která je zobrazena ve vizi je sláva Boží. Promluva Slávy Boží je nejdelší. Popisuje vlévání Slávy Boží do lidského srdce. Svědčí o tom, že postupem času člověk dostává skrze přijetí Boha do svého srdce různé úkoly a nebeskou inspiraci. Poznává ji tak, že po ní sám touží. Uskutečňováním této do sebe samého vtištěné Boží vůle se pak přibližuje pravdě.¹⁵⁴

Hildegarda vysvětluje posloupnost ctností jako postupnou cestu, na které člověk přijímá Boha do svého života. Sedm ctností také odkazuje k sedmi darům Ducha Svatého.

---

153 Ibit.

154 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 655-656.

7. Hildegardino pojetí ženy

Hildegarda psala svou teologii jako žena, převážně pro ženy a často také o ženách. Tím se vymyká většině středověkých teologů. V mnohém přináší Hildegardina teologie na svou dobu zcela nečekané poznatky a má svůj originální náhled na postavení ženy.

Hildegarda sama sebe označuje za ubohou, neboli pokornou ženu¹⁵⁵. Její originalita pak spočívá v tom, že tuto pokoru místy chápe zcela v duchu biblického výroku, že „poslední budou prvními“¹⁵⁶ a „ponížení budou vyvýšeni“¹⁵⁷, tím naznačuje své zvláštní a z určitého pohledu výsadní postavení.

Hildegarda nikdy netvrdí sama o sobě, že jakožto žena má právo vyučovat nebo šířit svá prorocká vidění. Svoji autoritu odvozuje od Božího plamene či od Nejčistšího světla, které k ní promluvalo. Spíše než sebe samu vždy hlásá Boha, který skrze ni promlouvá.

Sebe samu chápe – coby ženu – jako tu, která mluví tehdy, když ti, kteří mluvit měli, selhali. V „ženském věku“, kdy se stali muži příliš laxními a změkčilými.¹⁵⁸

---

155 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.6.

156 Mt 20, 16

157 Mt 23, 12

158 Viz.:NEWMAN, Barbara. *Sister of wisdom: St. Hildegard's theology of the feminine.* Berkeley: University of California Press, 1953, xxiv, 305 p. ISBN 05-202-1162-6, str. 3.

7.1. Chvalozpěv na Marii

Vzhledem k tomu, jaké místo má v Hildegardině teologii postava ženy, je pochopitelné, že v ní nalezneme často zmínku o matce Boží Marii. Marie je pro Hildegardu z teologického hlediska pochopitelně velmi důležitou ženskou postavou. Tato skutečnost se mimo jiné projevuje na počtu církevních hymnů a básní, které jí věnovala. Jeden z nich uvádí poslední - třináctou vizi z knihy Scivias:

„Píseň o svaté Marii

*O nejkrásnější poupě a jasná slávo slunce,
ty do které se rozlila fontána ze srdce Otce
kterou je jediné Slovo
to skrz které byla stvořena první látka země
kterou Eva mrštila ve zhoubu
on vytvořil Slovo – osobu – z Tebe
a díky tomu jsi světlym poupětem
skrze kterou pravé Slovo vdechlo všechny ctnosti
stejně jako Bůh stvořil všechna stvoření z první hmoty*

*O ty nesladší panno rašící z pařezu Jišajova
o jak velká je ctnost
kterou věčnost spatřila v této nejkrásnější dceři
jako kapka vody ve věčném oku-slunci
když Bůh zaměřil svou věčnou pozornost k nejjasnější z Panen
kde si přál přetvořit slovo v tělo.*

*Neboť v mystické tajemství Boží osvícená myslí panny, jasná květina se
zrodila z této Panny. A v nitru řekla: Ó zázračné živoucí světlo.*“¹⁵⁹

*„O splendidissima gemma, serenum decus solis
tibi infusum est, fons saliens de corde Patris,
qui est unicum Verbum
ejus per quod creavit mundi primam materiam;
quam Eva turbavit:
hoc verbum fabricavit in te hominem,
et es illa lucida gemma,
a qua ipsum verbum eduxit omnes virtutes,
quemadmodum in prima materia omnes protulit creaturas.*

*O tu suavissima virga frondens de stirpe Jesse,
o quam magna virtus est
quod divinitas in pulcherrimam filiam aspexit,
sicut aquila in solem oculum suum figit,
cum supernus Pater claritatem virginis attedit,
quando verbum suum in ipsa incarnavi voluit.*

*Nam in mystico mysterio Dei illustrata mente virginis, mirabiliter clarus
flos ex ipsa virgine prodiit. Et interum dixit: o gloriosissima lux vivens*

---

159 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 375-376.

Ve chvalozpěvu na Marii se samozřejmě objevuje její role matky Boží. Pro Božího Syna zde Hildegarda používá označení – Slovo Boží. Zajímavý je důraz na látku – právě tuto látku – tělo, které dala Marie Božímu Synu. Stala se tím světlou, kladnou látkou. Zároveň způsobila, že tím byla látka-tělo navždy posvěcena.

Zajímavé je, že právě ve chvíli, kdy Hildegarda upomíná na inkarnaci Božího Syna, objevuje se také tematika stvoření. Bůh je navždy tvořícím, Syn pak dává stvoření nový dech – v podobě ctností. Zde výpověď básně souzní z výpovědí osmé vize třetí knihy Scivias, kterou jsme mimo jiné probírali v předchozí kapitole.

Hildegarda v předposledním odstavci uvádí biblickou citaci, odkaz k prorockému zaslíbení Mesiáše, která však v tomto kontextu odkazuje k ženě, z níž se Ježíš narodil.

7.2. Marie a další obrazy ženství

Mariino ženství je pak formulováno v dialogu s dalšími ženskými postavami.

1. S postavou první ženy Evy. Marie stejně jako Eva využívá svoji schopnost plodit a dává jí k dispozici všemu stvoření. Zároveň je však i v diametrálně odlišné pozici. Netouží po tom poznat dobré a zlé a stanout výše než Bůh. Naopak pokorně poslouchá jeho volání, přijímá jeho anděla a podrobí svůj život

jeho vůli. Tím napomáhá k porážce hada, kterému Eva podlehlá.¹⁶⁰

2. Další postavou je Božská moudrost Sofie, kterou nazývá latinsky Sapientia. Tato postava představuje ženskou podobu božství. Odvozuje se především z knihy Přísloví a z některých deuterokanonických knih, především knihy Moudrosti.

3. Dále je zde postava lásky Charitas, která podobně jako Sapientia ztělesňuje určitou feminní stránku Boha.

4. Marie v Hildegardině pojetí také chvílemi zastupuje celou církev.

Takto vyjmenovaná jednotlivá symbolická pojetí ženy se mnohdy vzájemně překrývají (zvláště ve viděních). Ať už proto, že v rámci vidění není možné ani na základě znaků někdy postavy jasně odlišit nebo a také protože se tyto jednotlivé výrazy Boží manifestace v ženství (v Sofii, matce a duši) k sobě vztahují podobně úzce jako manifestace v mužství (v otci, synu a Duchu).

7.3. Marie-Sofie

Marie je v Hildegardině teologii úzce spojena s Božskou Sofií. Toto připodobnění Marii přibližuje blízko k samotnému Bohu. Mariina blízkost Bohu byla mimo jiné dogmaticky vyhlášena roku 431 v Efezu. Tehdy nabylo zvláštní potvrzené oprávněnosti její jméno Theotokos - Bohorodička. Ženství se tak dostalo skutečně do dotyku s Božstvím. Tím, že Marie nerodí

---

160 Gen 3,1-6

pouze Krista, ale Boha je podobně jako Kristus nejintegrálnější součástí božího plánu spásy.

„Žena, Marie, uskutečnila nové stvoření – jednotu božského, lidského a pozemského. Podle Hildegardy je žena či ženství cestou, jak se Bůh stává vším ve všem.“¹⁶¹

Komplikovanější je potom omezovat Sofii pouze na postavu Marie. Naopak Sofie jakožto Božská moudrost působí na celé stvoření, které proměňuje svojí uzdravující mocí. Jak vyplývá i z biblického textu, cesta Sofie je cestou moudrosti spojena se stvořením, jehož tvoření přihlížela. Zároveň její cesta představuje pro celé stvoření vykoupení.

„Avšak feminní – Sofia: Moudrost a Láska – není omezeno jen na Marii. Nejprve se rozšiřuje na Ježíše, na lidství Krista, na Ježíše - „naši matku“ a dalším rozšířením na církev, lidstvo, Zemi, která se postupně sjednocuje s kosmem. Ježíš, ukřižovaný nositel Krista (Kristoforos), lidstvo, hmota, Země, to vše je feminizováno coby Sofia. Prostor, který má obývat Kristovo srdce.“¹⁶²

Podobně jako současný mystik Christopher Bamford mluví o Sofii také Matthew Fox.

---

161 BAMFORD, Christopher. *Nekončící stezky Sofie: O vášnivém hledání moudrosti na západě*. Olomouc: Malvern, 2012. Aurélie. ISBN 9788087580158, str.158.

162 BAMFORD, Christopher. *Nekončící stezky Sofie: O vášnivém hledání moudrosti na západě*. Olomouc: Malvern, 2012. Aurélie. ISBN 9788087580158, str.158.

„Moudrost je daleko větší než lidé. Je kosmická a věčná. Zve lidi k účasti a přispění ke kosmickému soucítění.

Wisdom is much bigger than humans. It is cosmic and divine. It invites humans to participate and contribute to cosmic compassion.“¹⁶³

Oba ji zmiňují ve spojitosti s Hildegardiným jménem. Mluví o její spojitost s přírodou, kosmem. Bamford naznačuje spojitost mezi Hildegardinými důrazy na ženu Marii, na inkarnaci Krista a jeho klíčovou pozici ve světě. Tento svět pak Kristus nejen sleduje či soudí zvenčí, ale aktivně se na něm spolupodílí a působí v něm svou láskou

S prvkem feminizace, s tímto duchovním proudem, který v běhu dějin byl málokdy majoritním, a spíše ze strachu před útlakem se skrýval, Hildegarda souzní. Hildegarda je typickým případem světice, kterou je ještě dnes třeba objevovat, zkoumat a nově oceňovat. Také proto, že po její smrti se její jméno rychle přestalo skloňovat v církevních kruzích. V učebnicích dogmatiky se neobjevovala. A její feminní moudrost byla zachována jen pro pár odvážných. Až do doby, která bude této ženské tváři Boha více otevřená.

7.4. Marie z pohledu christologie

Ačkoli důležitost Marie spojuje Hildegarda s významem Krista, nespojuje úlohu Marie pouze s úlohou Kristovou, ale spíše ji

---

¹⁶³ FOX, Matthew. *Illuminations of Hildegard of Bingen*. Vermont: Inner Traditions/Bear & Company, 1985. Kindle edition,(Kindle Location 1913).

chápe jako zásadní okolnost inkarnace a jako radikálního projevení se Boží podstaty. Není tak jen Ježíšovou matkou, ale skutečně Bohorodičkou.

Cesta Marie je do určité míry cestou popření sebe sama, umožněním, aby skrze mne na svět přišlo něco diametrálně odlišného.

Hildegarda z Bingen ve svých Vizích promlouvá v duchu později definovaných církevních dogmat. Zdůrazňuje Mariinu čistotu, píše, že jednorozený Boží se narodil pro záchranu lidského pokolení z nejčistší Pany.¹⁶⁴

7.5. Pannenství jako způsob života

To, že si Hildegarda váží panny Marie pro její panenskost je zřejmé. Dříve než se vydáme cestou zkoumání v jakých podobách si Hildegarda panenství Marie cenila a s jakými Mariinými vlastnosti a činnostmi ho spojovala, zkusme na okamžik prozkoumat, co v Hildegardině době (a potažmo také v době Mariině) znamenalo být pannou.

Na začátek si stačí uvědomit jednoduchý fakt, že v Hildegardině době bylo pro ženu možné být buď jeptiškou tedy pannou nebo matkou.¹⁶⁵ Hildegarda a její nejbližší si zvolily cestu první, která umožňovala se blíže věnovat tajemstvím Božím zapsaným v knihách a v podstatě jakékoli vědě.

---

164 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, Str. 159.

165 Jak uvádí na začátku své kapitoly o Hilderadě též: Dickens, Andrea Janelle. *International Library of Historical Studies : Female Mystic : Great Women Thinkers of the Middle Ages*. London, GBR: I.B. Tauris, 2009. ProQuest ebrary. Web. 6 March 2015, str. 26.

Hildegardino vyzdvihování panenského údělu Marie je možné chápat i jako vyznání jejího příklonu k „poznávání“ duchovnímu namísto poznávání tělesného. Ale nesmíme tomu rozumět jako odklonu od tělesnosti jako takové. Pravý zázrak inkarnace, který Hildegarda velmi dobře chápe, spočívá v tom, že Slovo se stalo tělem. Tedy, že skutečnost duchovní se rodí do skutečnosti tělesné. Jak můžeme vyčíst z Atanásiova vyznání, které Hildegarda sama opatřila komentářem.

„Bohem jest z podstaty otcovy, před věky zrozený; člověkem jest z podstaty Matky, narozený v čase.“¹⁶⁶

Skutečnost Kristových dvou podstat je přítomná už v jeho zrození, kterého se účastní zcela tělesný člověk, ale zároveň i Bůh. Z čistě ženského těla Marie a zastíněním Božím Duchem vzniká zcela mužské tělo Ježíše. Tak hrají svoji roli v Boží inkarnaci do světa muž i žena. Avšak v okamžiku početí je zde přítomná pouze žena. Nepopírající svojí tělesnost – vždyť tělesnost je přeci to, co sama žena spasiteli daruje – ale přeci nějakým způsobem oddělená pro duchovní událost.

Skutečnost, že se Ježíš narodil z panny, pokládá vzhledem k jeho osobě za velmi významnou. V tomto sousloví „narozen z panny“ jako už by byla přítomná jeho boholidskost. Kristus se „rodí“, přichází tedy na svět veskrze „po lidskou“, získává své

---

166 HILDEGARDA Z BINGEN. Výklad Atanášova vyznání víry. ZVELEBIL, Miroslav. *Výklad Atanášova vyznání víry podle Hildegardy z Bingenu: Diplomová práce*. Praha, 2012, s. 104-117. (viz. Atanášovo vyznání, 29)

tělo skrze ženu, ale jeho neobyčejnost je vyjádřena už tím, že se narodil skrze pannu. Z posledního slova onoho slovního spojení „narozen z panny“, je jednoznačně zřejmé, že při Kristově narození není ve hře pouze lidská přirozenost, ale také ta božská.

Hildegarda tak zachovává svoji specifickou úctu jak ke světu tak k lidskému tělu jako k Božímu stvoření. Zároveň neuменьšuje důležitost duchovního přesahu. Její kladný přístup k tělu, ale nevede k jeho glorifikaci a podřizování se jeho nárokům. Kriticky se vyjadřuje k „podléhání tělesným vášním“.

Celkově je Hildegardin postoj k pannám velmi přející. V její tvorbě jsou časté chvalozpěvy právě na panny. Jako například tento z Liber vitae meritorum:

„Čistotou svého úmyslu překonaly tyto ženy své marnivé, prázdné, nepředvídatelné tužby. Svou zanícenou láskou k pravému Synu vynesly se nad hranice předepsaných zákonů a vdechují nyní nový vzduch, čistší než průzračnější voda. Jejich jas září víc než oslnivá sláva slunce. Svěžím životem své panenskosti a rozkvětem svého těla i ducha zjevily tyto ženy své nejsladší touhy. Inspirovány Duchem svatým byly naplněny vůní a silou mnoha ctností. A nyní cítí závan nového vzduchu, který vdechuje čerstvě zelenou sílu všech bylin a květin na zemi a v ráji.

*Vzduchu, který je naplněn vůní životodárné síly, tak jako léto bývá naplněno vůní zelených rostlin a květů.*¹⁶⁷

---

167 BOWIE, Fiona, Ludvíka JAROŠOVÁ a HILDEGARDA Z BINGEN. *Moudrost Hildegardy z Bingenu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-719-2323-0, Str. 34. (Liber vitae meritorum, část šest)

Text o pannách je uvozen právě důrazem na překonání tužeb a lásku ke Kristu. Všimněme si, ale že v textu nechybí ani „zjevení nejsladších tužeb“ a rozkvět těla i ducha. Asketizmus v pojetí Hildegardy nelze obvinít ani z nenávisti k tělu, ani z celkové nechuti k životu. Naopak, jak se zdá, Hildegarda sama a alespoň některé ženy v jejím okolí chápaly svojí úlohu jeptišek a nevěst Kristových jako splnění svých nejsladších tužeb.

Zajímavá je zmínka o „povznesení se nad předepsané zákony“. Právě tak argumentovala Hildegarda z Bingen, když odepisovala abatyši Tenxwindou¹⁶⁸. Panny jako nevěsty Kristovy nejsou vázány pravidly, která platí pro ženy vdané.

V tomto oslavném textu zaměřeném na panny jsou také zmíněna dvě další témata. Jde o otázku etiky, ve které je pro Hildegardu zásadní etika ctností a které jsme se věnovali v minulé kapitole. A o téma životní síly Ducha svatého, která není jen silou, jež oživuje lidské bytosti, ale je také léčivou silou pro vše živé, čemuž se budeme věnovat v kapitole následující.

Na závěr této kapitoly ještě zbývá zdůraznit, že Hildegarda chápala panenství skutečně především jako skutečnost duchovní. Jasně se naopak vymezuje vůči těm, kteří by si mysleli, že jsou lepší pouze proto, že nesplynuli s jinou bytostí.¹⁶⁹

---

168 Abatyše cizího kláštera kritizovala, že jeptišky v Hildegardině klášteře chodí v některé svátky nezahalené, naopak ozdobené šperky. Více: (BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingen*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str.162.)

169 Hildegarda von Bingen, *Scivias*, kniha III, vize 10,698 a-b
„*Quidam autem decepti a diabolo, et perdurantes in malo, putant se sanctificatos esse, cum exteriorem hominem in se continent a conjugio, abjicientes circumcisionem mentis ubi*

Chápání panenství jako stavu, který je ustanoven určitou tělesnou skutečností, (jak se tomu často rozumí v naší době), je proti Hildegardinu pojetí. Nejde jí především o panenství jako stav tělesný, ale spíše jako stav duchovní, způsob života. Právě ty, kdo staví na svém „tělesném panenství“, označuje za ty, kdo nevědí, čím jsou.

---

superflui sunt in immundis cogitationibus...Unde indigni coram me, sunt projecti extra legem tam carnalem quam spiritualem; quia nec in carne nec in spiritu secundum justitiam Deo vixerunt. Nam nec constitutam sibi legem conjugii tenuerunt, nec quod plus est, quam quod in lege praeceptum est, in virginitatis amore servaverunt. Quapropter indigni oculis meis sunt, quoniam nescio qui sunt.“

8. Duch Svatý jako Boží životodárná síla ve stvoření

Hildegarda z Bingen, mystička, která o sobě tvrdila, že k ní promlouvá živoucí světlo, a nechala své barvitě vize zapisovat a sama je vykládala, nemohla získat pro svoji mystiku přijetí církevních autorit jinak, než odvoláním se na to, že byla pod přímým vlivem Ducha Svatého.

Hildegardin duchovní pastýř Volmar v dopise jí adresovaném přímo říká, že k němu a shromáždění sester skrze ni promlouvá Duch Svatý.¹⁷⁰ Benedikt XVI, který ji prohlásil za učitelku církve, mluví o rozvinutí darů, které přijala a o prorockém obdarování.¹⁷¹ Sama světice mnohokrát mluví a jedná jakoby z pokynu vyšší autority.

V díle Hildegady se setkáme s mnoha symboly Ducha Svatého, mnoha popisy jeho působení – ať už jde o plamen inspirace, zavláčující vlhkost či zelenost. Vždy je však nutné pamatovat na neoddělitelnost Trojice a vzájemné těsné sepětí jejich jednotlivých osob.

-
- 170 ZVELEBIL, Miroslav. *Výklad Atanášova vyznání víry podle Hildegardy z Bingen* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. Vedoucí práce Kateřina Bauer, str. 102.
- 171 BENEDIKT XVI. Smíření s Bohem a bližními je osvědčenou cestou nové evangelizace: Homilie Benedikta XVI. při mši sv. na zahájení bisk. synody, nám. sv. Petra. *Rádio Vaticana* [online]. 2012 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=17219>.

8. 1. Duch svatý jako inspirující plamen

Vzhledem ke své prorocké úloze je logické, že Hildegarda pracuje s obrazem Ducha Svatého jako inspirátora, jako plamene. Tento motiv se objevuje v její předmluvě¹⁷² k vizionářské knize Scivias, kde líčí svou motivaci k sepsání Vidění. Zážitek plamene, který Hildegardu zachvátí ústí v „pochopení knih“ - Starého a Nového zákona, žaltáře a dalších „katolických knih“. Tento plamen nepálí, ale...

„...nejtřpytivější ohnivé světlo, z otevřeného nebe vyšlehnoucí, celý mozek mi zaplavilo, a celé srdce i celou hrud' mou, jako plamen, ne však spalující, nýbrž zahřívající, tak roznítilo, jako slunce zahřívá nějakou věc, na kterou klade své paprsky.“¹⁷³

„maximae coruscationis igneum lumen aperto coelo veniens, totum cerebrum meum transfudit, et titum cor tatumque pectus meum velut flamma, non tamen ardeus, sed calens ita inflammavit, ut sol rem aliquam calefacit super quam radios suos immittit“¹⁷⁴

Nepálí, ale pouze zahřívá. Zajímavá je také symbolika slunce, které na Hildegardu klade své paprsky. Slunce Hildegardy

---

172 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.6.

173 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str.5-6.

174 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197.* Paris, 1882, str. 384.

jinde spojuje se Synem Božím.¹⁷⁵ Tento obraz v této souvislosti by s tímto výkladem souzněl.

Ducha Svatého jako plamen také Hildegarda popisuje ve druhé vizi druhé knihy Scivias, která se celá zabývá Boží trojicí. Je zde popsán jako rudý plamen, ve kterém stojí safírová postava (Ježíš) a kterou obklopuje světlo (Stvořitel).¹⁷⁶ Duch Svatý je zde popsán následovně:

„Tato osoba byla celá obklopena velmi příjemným plamenem červené barvy. Tento oheň značil Ducha svatého, který je bez vady suchosti, smrti nebo temnoty.“

„This person was completely surrounded by a very pleasant fire of reddish color. This fire signifies the Holy Spirit who is without any blemish of dryness, death, and darkness.“¹⁷⁷

Metaforika plamene je tímto popisem už posunuta do poněkud jiné oblasti. Na tomto příkladu si můžeme uvědomit, že Hildegarda nesklouzává k tomu, že by říkala, že Duch Svatý „je“ plamen. Duch svatý je spíš „jako“ plamen. Obrazy, které Hildegarda vidí jsou symbolické. Duchovní skutečnosti, které jim přikládá, nejsou těmito symboly vyčerpány. Duch svatý je

---

175 Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I.* Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803, str. 45.

176 Viz. Obrázková příloha

177 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski.* Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0, str. 87.

„jako“ plamen, ale tento plamen nepálí, není suchý, není v něm ani stopa smrti či temnoty. To už je velmi specifický druh plamene. Plamen, vymykající se přírodním zákonům, plamen nadpozemský.

8.2. Proudění životodárné síly ve člověku a přírodě

Zajímavá je kategorie „vlhkosti“, která u plamene zvláště překvapuje. Vlhkost (jako opak zmíněné vyprahlosti) má Hildegarda spojenou s životodárností silou. V desáté vizi třetí knihy *Scivias* mluví o člověku, který odmítá přijmout Boží slovo, je nyní jako zelené pole, ale později je velmi suchý.¹⁷⁸ Nejen z této poznámky můžeme usoudit, že zde Hildegarda opět projevuje svůj cit pro přírodu. A svoji představu propojení makrokosmu a mikrokosmu. Člověk stejně jako pole potřebuje vláhu, aby mohl růst a „zelenat se“. V tomto připodobnění, v tomto pochopení člověka jako jednoho ze stvoření, se stvořením velmi úzce propojeným, ve kterém navíc vše stvořené zvláštním způsobem vrcholí, k němuž jako ke Kristu - novému Adamovi¹⁷⁹ směřuje, je Hildegardino myšlení podobné pochopení přírody současného českého mystika Karla Funka v jeho knize *Meditační průvodce rokem aneb Pohledy za roušku viditelné přírody*, kde píše:

---

178 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, 694 C.

179 1 Kor. 15.

*„Proudy z kosmu, kterými jsou květiny napájeny, mohou působit i na člověka. Každá květina má ve své povaze příbuznost s něčím krásným pro naše nitro.“*¹⁸⁰

Tato citace by snad jako dostatečný doklad ideové příbuznosti s Hildegardou sama o sobě nestačila. U stejného autora se však setkáváme i s pojetím lásky jako základní hybné moci světa a také se zmínkou o vlhkosti – rose, která přírodu podobně jako lidský život oblažuje.

*„Zatouží žít také láskou – láskou kvést, lásku vydechovat svůj vlastní život ke všemu tvorstvu, jako květ vydechuje vůni. Osvěžuje se milosrdenstvím nebeských duchů jako květ rosou.“*¹⁸¹

Celá kniha, ze které pochází citace, se zabývá meditacemi na základě střídání ročních období, růstu a uvadání v průběhu ročního cyklu. Sama Hildegarda se tímto tématem zabývala v knize *De Operatione Dei*, kde charakterizuje jednotlivé měsíce – na základě dění v přírodě, lidského rozpoložení i stádia v životě člověka. Například listopad popisuje takto:

„Jedenáctý měsíc přichází schýlený. Buduje chlad. Letní radosti vykázal. Přináší těžkomyslnost zimy. Čiší z něj chlad, padá na zemi a víří špínu. Podobá se člověku, když se skloní ke kolenům, aby jím chlad nepronikl. Skloní-li ve

---

180 FUNK, Karel. *Meditační průvodce rokem, aneb, Pohledy za roušku viditelné přírody*. Praha: Malvern, 91 s. ISBN 978-80-86702-40-7, str.54.

181 *Ibit.* Str. 7.

smutku svá kolena, pak se v jeho srdci kupí bolestné myšlenky, považuje se na nicotnou špínu a nevzepne se už k radosti.

Ze strachu před zimou se takový stařec, jelikož se svou vlastní přirozeností stal studeným, se svými údy vleče k ohni. Proto se tento měsíc, jenž své tristní dny nechává daleko od radostí léta, podobá kolenům člověka, která stařec pln těžkomyslnosti krčí, když myslí na svou původní situaci, neboť přesně tak se skrčenými koleny se houpal v mateřském těle.“¹⁸²

Tento text je příkladem spojení koloběhu přírody s koloběhem lidského života. Zároveň líčí určitou náladu měsíce, která přechází z přírody na člověka. Hildegarda znala liturgický rok a rozuměla i jeho vlastní dynamice – v listopadu církevní rok končí a během bohoslužeb se čtou apokalyptické texty. Prosinec se svým očekáváním – adventem je již počátkem církevního roku nového. Hildegarda tedy nečiní nic převratného, pouze si svým výkladem všímá, jak příroda souzní s duchovním životem člověka. Jak sám běh života přináší stále nová témata nejen duchovní povahy. Jak je koloběh nového tvoření všudypřítomný – můžeme jen nalézt v přírodě v průběhu roku, v lidském těle v průběhu života, v dynamice duchovního života věřícího i v lidské psychice, která na přírodu reaguje. Příběh života Božího Syna a církve, které „vdechnul Ducha“, se pak odráží v církevních slavnostech v průběhu roku.

---

¹⁸² KERNEROVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingenu*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635., str. 124.

V popisu jiným měsíců zahrnuje Hildegarda do těchto analogií také konkrétní orgány v těle člověka, mluví o tom, že „září je jako žaludek, který provaří teplem pokrm.“¹⁸³ A také přisuzuje jednotlivým měsícům - částem života pro ně typické ctnosti: „Duši člověka dává nanejvýš silný pancíř, pečlivě utkaný a spojený: je to trpělivost, ctnost, kterou neprorazí žádný šíp...“¹⁸⁴

Charlotte Kerner v rámci knihy zabývající se Hildegardiným životem - Všechna krása nebes s těmito Hildegardinými přírodovědnými a meditačními poznámkami k jednotlivým měsícům zachází tak, že rozděluje samotný Hildegardin život do „měsíců“. Činí tak s citem a porozuměním pro celé Hildegardino dílo a její tendenci spojovat mikrokosmos s makrokosmem. Tuto tendenci pak v rámci takových přirovnání dovádí k dokonalosti.

Tato zmínka o vlhkosti a jejímu vztahu k mikrokosmu a makrokosmu nás také přivádí do blízkosti Hildegardina často zmiňovaného¹⁸⁵ pojmu viriditas, což znamená zelená či přírodní síla.

8.3. Síla oživující mikrokosmos i makrokosmos

Důraz Hildegardy z Bingen na zelenou „živoucí“ sílu viriditas je známou skutečností. Její vyzdvihování toho svěžího a životodárného proudu koresponduje s její kosmologií, která pojímá

---

183 KERNEROVÁ, Charlotte. Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingen. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635, Str. 93.

184 Ibid.

185 SÖLLE, Dorothee. *The silent cry: mysticism and resistance*. Minneapolis: Fortress Press, c2001, ix, 325 p. ISBN 08-006-3266-4, Str. 111.

celé stvoření velmi kladě. Dobré je to plodné, rašící, neusychající.

Pojem *viriditas* nenalzáme jen u Hildegardy, ačkoli bývá s Hildegardou často spojován. Tato živoucí síla jako vlastnost bývá připisována Duchu Svatému¹⁸⁶. Je při tom možné vycházet z antifony o Duchu svatém:

Antifona o Duchu svatém

*Duch svatý, oživující život,
hýbe vším a je kořenem v každém stvoření,
omývá všechno od poskvrny,
smazává viny a maže rány,
a tak je blýskající a chvályhodný život,
všechno vzbuzující a křísící.*¹⁸⁷

Duch svatý je silou a „vším hýbe“ podobně jako přírodní síly v období růstu. Ze zorného pohledu této antifony bychom skutečně zelenost mohli připsat především Duchu. Avšak právě vize, která mluví do určité míry rozlišeně o Trojici, a ze které jsme na začátku této kapitoly vyvozovali charakter Ducha Svatého jako plamene, přisuzuje „zelenost“ Bohu Otci.

---

186 ZVELEBIL, Miroslav. Duch Svatý u Hildegardy z Bingen. *Getsemany* [online]. 2011, č. 224 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/2770>.

187 Přeložil Zvelebil, Miroslav z latinského originálu s přihlédnutím k anglickému překladu Sabiny Flanagan in *Hildegard of Bingen*, s. 110. Elektronický zdroj latinského originálu: <http://www.healingchants.com/hct.spiritussanctus.html> Navštíveno 15.11.2010.

Hildegarda v průběhu vize o Trojici nezůstává jen u prvních symbolů pro jednotlivé osoby trojice, ale přidává další. Symbolem pro Boha Otce se stane kámen, pro Syna slovo a Duchu Svatému zůstává symbol plamene. Zelenost je pak jednou ze tří charakteristik kamene, představujícího Boha Otce. Tentokrát v latinské originále není použito slovo *viriditas*, ale *humoris*. *Humoris* však značí vlhkost – vzduchu nebo země, živoucí sílu. V anglickém překladu je pak přeložena vyloženě jako zelenost.¹⁸⁸

„V kameni jsou tři síly, tři v plameni a tři ve slově. Jaké to jsou? V kameni je především zelenost a hmatatelnost a červenající se oheň. Má mnoho zelenosti takže nemůže být zničen nebo rozbit, je hmotný takže může být použit pro místo k obývání nebo na obranu a červenající se oheň, znamenám, že dává teplo a pevnost ve své tvrdosti. Největší zelenost pak značí Boha, který nikdy nebude suchý ani omezený ve ctnosti.“

„Tres personae in unitate divinitatis indivisibiliter vigentes. Quomodo? Tres vires in lapide, et tres in flammam, et tres in verbo sunt. Quomodo? In lapide est virtus humoris virtus palpabilitatis et ignea vis, sed virtutem humoris habet ne dissolvatur et comminatur; palpabilem vero comprehensionem ut habitationem at defensionem exhibeat, igneam autem virtutem ut confoveatur et

---

188 HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0. Str. 90.

*consolidetur ad duritiam suam; ipsa autem humida virtus significat Patrem; qui nunquam arescit aut finitur in sua virtute...*¹⁸⁹

Toto místo ve vizích vylučuje možnost, že Viriditas by byla výlučně připisována Duchu Svatému.

Hildegarda také smazáváním rozdílů mezi charakteristikami jednotlivých osob trojice je věrná sama sobě a svému (a též koncilnímu) výroku o jejich jednotě a nerozlučnosti. Druhá vize druhé knihy je sice dokladem, že je Hildegarda schopná jednotlivé osoby rozlišovat, vypovídat o jejich charakteru i o charakteru jejich spojení, ale právě viriditas v určité podobě životní nebo přírodní síly můžeme nalézt jako vlastnost připisovanou vícero osobám. Je přítomná již v Bohu otci – v kameni, který snad symbolizuje celou zemi, kterou životní síla proniká. Stvořitel je tak přítomen ve všem stvoření¹⁹⁰, ale pouze za určitých „podmínek“ - pouze v jeho zelené síle, schopnosti růst k dobrému. Bůh Stvořitel je přítomen ve stvoření pokud skutečně roste k podobě, kterou mu zalíbil. Tento růst je Duchem Svatým nutně inspirován, podněcován. Ono „ztotožnění“, „naplnění“ Bohem je pak nutně vnímáno jako naplnění Duchem Svatým. Roste-li svět správným směrem, tak nutně působením Ducha.

---

189 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 450-451.

190 HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str. 821.

Závěr

Impozantní váha teologického myšlení a díla Hildegardy z Bingen je, jak svědčí dějiny jejich následovníků i kritiků, těžko sumarizovatelná do jednoho popisného celku. Kapitoly, které předkládám, mají snad být osobitým úvodem do oblastí, z kterých k nám autorka může promlouvat, oblastí svébytného myšlení s naddějinnou platností.

Jistě by bylo také zajímavé věnovat se ještě hlouběji symbolice, kterou Hildegarda používá a jejím zasazení v teologickém myšlení a vůbec, celistvou kompozici jejích děl. Myslím, že za pozornost znovu a znovu stojí mystiččin duch, kořenící v niterné křesťanské spiritualitě, její obrazné a zároveň hluboce katolické obrazy stvoření. Nemůžeme opomenout láskyplné ohledy k přírodě a lidskému tělu, které vychází z přirozeného směřování života k Bohu. Ve všech těchto ohledech, které Hildegardino učení skýtá, nemůže zaniknout také její hlas jakožto prorokyně, která se často kriticky vyjadřuje k neduhům církve a nezdráhá se provést výrazné zásahy do svého okolí.

K posledním větám této práce snad patří rekapitulace oněch silných obrazů a myšlenkových podnětů, které jsem se snažila nastínit.

Mezi velká Hildegardina teologická témata patří otázka vztahu přírodních procesů k Božímu působení na svět, dále role a postavení ženy, které často řešila ze zcela existenciálního popudu. Nemůžeme se u ní ještě setkat s otevřeným veřejným apelováním na větší práva žen. V tomto ohledu, ač je Hildegar-

da mnohými feministkami propagována a ceněna, není feministkou z našeho pohledu nijak radikální. Což je samozřejmě dáno dobou, ve které žila.

Významná je, ale teologie ženy, kterou rozvinula. Projevuje se v její tendenci nepromýšlet Boha výhradně v mužských obrazech a metaforách, v jejích vizích se setkáme s častými nejasnostmi ohledně pohlaví určitých osob, zvláště Boha samotného. Například v druhé vizi druhé knihy *Scivias*, která pojednává o Boží trojici, je postava Krista charakterizována jako proud světla, který má lidský vzhled.¹⁹¹ Když se podíváme na graficky ztvárněný obraz vidění¹⁹², je zde nakreslená postava značně androgynní. Už to, že nezdůrazňovala mužský obraz Boha, znamená v její době posun k většímu ocenění ženy.

Tato její citlivost k ženské úloze v církvi se projevuje důrazem na Marii. Kristovo narození z Panny chápe Hildegarda jako velmi důležitou událost jeho pozemského působení. Tento její teologický důraz na inkarnaci je spjat také s její teologií stvoření. Je-li jednou zrození natolik pozitivní událostí nemůže již zůstat událostí špatnou. Ačkoli je jasné, že Hildegarda považuje za důležitější narození z Ducha než narození z těla, rozhodně nechápe narození z těla negativně. Naopak rodící sílu přírody považuje za působení Boží.

Hildegarda zdůrazňuje duchovní stránku člověka. Určitý příklon k Bohu, kultivaci ctností a otevření sebe sama k

---

191 „*hominis species*“ (HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882, str.449)

192 Viz. Obrázková příloha

duchovní vnímavosti je jedním ze základních úkolů člověka. Tento důraz se projevuje především na jejím vztahu k „panenskému“ stavu. Ten chápe jako niternou odevzdanost duchovní skutečnosti v každodenním životě. Nemůžeme si představovat Hildegardu jako osobu, která by díky své duchovní roli nikdy nepřicházela do kontaktu s reálnými pozemskými činnostmi. Naopak byla to žena velmi činná a to i v oblastech, které bychom označili za zcela praktické - zakládala kláštery, vařila a uzdravovala nemocné. I v oblasti vědy si počínala velmi svědomitě, prováděla svou práci soustavně, zasloužila se např.: o sepsání druhů ryb¹⁹³, které se nacházejí v Rýnu nebo o první zápis receptu na vaření piva.¹⁹⁴ Její dimenze duchovnosti spočívá v tom, že neupírá pozemským věcem jejich duchovní stránku. Rozvíjí tak skutečnou spiritualitu. A přivádí duchovní skutečnost do středu života - skrze své recepty, kritická pozorování změn v přírodě, skrze hudbu, kterou skládala a nacvičovala a která měla zpřítomňovat nebeskou harmonii na zemi, skrze náboženské obřady, skrze svůj pohled na svět, v jehož pestrosti viděla vepsaného Stvořitele. Hildegarda z Bingen byla blízko potřebám lidí, jejich radostem i starostem, snažila se jim prostředkovat a zjevovat přítomnost Boha ve všech záležitostech života. Její askeze, očištěná od nenávisti k

---

193 BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingeny*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7, str. 251.

194 ŠROBÁR, Štefan. Hildegarda z Bingeny. *Teologické texty*, 2010, **21**(1 (126)), s. 29-30. ISSN 0862-6944. Dostupné také z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis>, str.29.

tělu a stvoření, rodila díla, která byla potřebnou výživou pro další generace.

Pro Hildegardinu teologii je zásadní i otázka její teologické metody – její práce s imaginacemi. Mohlo by se zdát, že Hildegardino pojetí Boha se imaginacemi stává statictější, zobrazeným. Ale sledujeme-li blíže její dílo, zjišťujeme, že tato svěřice ponechává Božství i v jeho zobrazení nevyslovitelnou důstojnost. Svým stálým důrazem na tajemství chrání ty, kteří ji naslouchají, před modloslužbou. Zároveň právě v obrazu se může objevit pravá skrytost. Hildegarda vystihuje tuto Boží skrytost pojmy jako např. Živoucí světlo nebo Stín živoucího světla.

Otevřené užívání obrazů také upozorňuje na skutečnost, že Bůh tyto obrazy přesahuje. Hildegardina teologie zcela otevřeně přiznává, že je založena na obrazech, které byly svěřici sděleny v konkrétním čase a situaci, a právě to ji chrání před tím, aby pojmově ustrnula, jak se to děje řadě jiných teologií, kteří rovněž pracují s obrazy, ale nepřiznaně, a může se v nich udát, že význam těchto obrazů přetěžují.

Z mé práce, která se skrovně zabývala některými hlavními motivy Hildegardina díla, vyplývá, že tato žena může být v současnosti chápána jako učitelka církve a to nejen své vlastní – římskokatolické – ale i křesťanstva jako celku, především pro své originální, barvitě a tvůrčí teologické myšlení.

Seznam literatury

- AREOPAGITA,, Dionysios. *O nebeské hierarchii*. Vyd. 1. Překlad Martin Koudelka. Praha: Vyšehrad, 2009, 133 s. Krystal (Vyšehrad), sv. 12. ISBN 978-807-0218-723.
- BAUER, Kateřina (Uspořádala). *Mystika uprostřed či na okraji?: zkušenosti různých náboženství*. V Jihlavě: Pro Univerzitu Karlovu v Praze, Evangelickou teologickou fakultu vydává nakl. Mlýn, 2011. ISBN 978-808-6498-430.
- BAMFORD, Christopher. *Nekončící stezky Sofie: O vášnivém hledání moudrosti na západě*. Olomouc: Malvern, 2012. Aurélie. ISBN 9788087580158.
- BALTHASAR, Hans Urs von. *Síla křesťanské naděje*. Vyd. 1. Překlad Jan Spousta. Olomouc: Velehrad, 124 s. ISBN 80-859-6601-8.
- BECKER, Udo. *The Continuum encyclopedia of symbols*. Překlad Lance W Garmer. New York: Continuum, c1994, 345 s., [16] s. obr. příl. ISBN 08-264-1221-1.
- BENEDIKT XVI. [z italských originálů přeložil Milan GLASER]. *Velké postavy středověké církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-807-1955-276,
- BENEDIKT XVI. Smíření s Bohem a bližními je osvědčenou cestou nové evangelizace: Homilie Benedikta XVI. při mši sv. na zahájení bisk. synody, nám. sv. Petra. *Rádio Vaticana* [online]. 2012 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=17219>
- BEUYS, Barbara. *Neboť jsem nemocná láskou: život Hildegardy z Bingenu*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Helena Milcová. Praha: Prostor, 2005, 398 s. ISBN 80-726-0137-7.
- BORZIČ, Adam. Koktání bytí: Souběhy poezie a mystiky. In: *Mystika uprostřed či na okraji?: zkušenosti různých náboženství*. V Jihlavě: Pro Univerzitu Karlovu v Praze, Evangelickou teolo-

gickou fakultu vydává nakl. Mlýn, 2011, s. 81-92. ISBN 978-80-86498-43-0 ISSN 9788086498430.

BOWIE, Fiona, *Moudrost Hildegardy z Bingen*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-719-2323-0.

CORBIN, Henry. *Mundus imaginalis, aneb, Imaginární a imaginální*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2007, 76 s. ISBN 978-80-86702-31-5.

CORBIN, Henry. *Tvůrčí imaginace v sufismu Ibn 'Arabího*. Praha: Malvern, 2010. ISBN 9788086702827.

DELUZAN, Jean. Západní vizionářská mystika XII. a XIII. století. *Logos: revue pro esoterní chápání života a kultury*. 1996, č. 1, s. 10-12, ISBN nevedeno.

DICKENS, Andrea Janelle. International Library of Historical Studies : Female Mystic : Great Women Thinkers of the Middle Ages. London, GBR: I.B. Tauris, 2009. ProQuest ebrary. Web. 6 March 2015, ISBN nevedeno.

FIORENZE, Francis S., John P. GALVIN. *Systematická teologie: římsko-katolická perspektiva*. 2. vyd. Překlad Petr Dvořák. Brno: CDK, 1998, 285 s. ISBN 80-702-1258-6.

FOX, Matthew. *Confessions: the making of a postdenominational priest*. 1st ed. San Francisco, Calif.: HarperSanFrancisco, c1996, ix, 301 p. ISBN 00-606-2965-7.

FOX, Matthew. *Illuminations of Hildegard of Bingen*. Vermont: Inner Traditions/Bear & Company, 1985. Kindle edition.

FOX, Matthew. *Original blessing: a primer in creation spirituality : presented in four paths, twenty-six themes, and two questions*. 1st Jeremy P. Tarcher/Putnam ed. New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam, 2000, 364 p. ISBN 15-854-2067-0.

- FOX Matthew a SHELDRAKE, Rupert A. *Fyzika andělů: dialogy o nadlidských sférách a kosmických inteligencích*. Vyd. 1. Praha: Elfa, 2006. 241 s. ISBN 80-903209-1-0.
- FUNK, Karel. *Meditační průvodce rokem, aneb, Pohledy za roušku viditelné přírody*. Praha: Malvern, 91 s. ISBN 978-80-86702-40-7.
- Führkötter, Adelgundis. Jak se modlila Hildegarda. *Teologické texty*, 1998, **9**(3), s. 108. ISSN 0862-6944. Dostupné také z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis>.
- GAARDER, Jostein. *Sofiin svět: román o dějinách filosofie*. 5. vyd., 2. v Albatrosu. Překlad Jarka Vrbová. Praha: Albatros, 2006, 430 s. ISBN 80-000-1748-2.
- GRESHAKE, Gisbert. *Nacházet Boha ve všech věcech*. 1. vyd. Překlad Pavel Pšeja, Jan Vomlela. Praha: Zvon, 1996, 77 s. ISBN 80-711-3157-1.
- HADRAVOVÁ, Alena a Pavel ŽÍDEK. *Kniha dvacatera umění mistra Pavla Židka: část přírodovědná*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, 542 p. ISBN 978-802-0016-188.
- HARMLESS, William. *Mystics*. Cary, NC, USA: Oxford University Press, Incorporated, 2007. ProQuest ebrary. Web. 7 March 2015, ISBN neuvedeno.
- HERTZKA, Gottfried a Wighard STREHLOW. *Léčebné umění Hildegardy z Bingen: celostní léčebný systém středověké světice*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Alternativa, 2002. ISBN 80-859993-72-4.
- HILDEGARDA VON BINGEN a Heidelore KLUGE. *Heilendes Fasten*. Germany: VPM Verlagsunion Pabel Moewig KG, Rastatt, 1999. ISBN 3811858910.
- Hildegarda z BINGENU, *Svaté Hildegardy Cestyvěz, nebo, Vidění a zjevení: Kniha I*. Vyd. 2., (V Malvernu 1.). Praha: Malvern, 2010, 150 s. ISBN 978-808-6702-803.

HILDEGARDA Z BINGENU a Bruce HOZECKI. *Hildegard von Bingen's Mystical visions: translated from Scivias by Bruce Hozeski*. Santa Fe, N.M.: Bear, c1995, xxxiii, 430 p. ISBN 18-791-8129-0.

HILDEGARDA Z BINGEN a Bedřich KONÁŘIK. *Listy sv. Hildegardy z Bingen: Výbor třicetitří listů svate Hildegardy z Bingen podle vydání Mignova a překladu Clarusova*. Olomouc: Dominikanska edice Krystal, 1948. Krystal.

HILDEGARDA Z BINGEN, . *Ptačí medicína*. Vyd. 1. Překlad Jana Fuksová. Praha: Academia, 2013, 183 s. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-2302-5.

HILDEGARDIS. *Patrologiae Latinae: Tomus 197*. Paris, 1882.

JAN PAVEL II. *Mulieris Dignitatem* [online]. Praha: Zvon, 1992 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.farnoststrasnice.cz/doky/e-knihovna/mulieris-dignitatem.pdf>.

JONES, Jeannette. A Theological Interpretation of 'Viriditas' in Hildegard of Bingen and Gregory the Great. In: *Boston University: Musicology and Ethnomusicology* [online]. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.bu.edu/pdme/jeannette-jones/>

JONES, Kathleen. *Velké ženy duchovní tradice. Překlad Magdalena Tazlarova*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002-2003, 3 sv. Duchovní život (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-803-83.

KALINA, Pavel. *Umění a mystika: od Hildegardy z Bingen k abstraktnímu expresionismu*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013, 346 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 978-802-0022-943.

KERNEROVÁ, Charlotte. *Všechna krása nebes: Životní příběh Hildegardy z Bingen*. Praha: Academia, 2014. ISBN 9788020020635.

- LAWRENCE, C. *Dějiny středověkého mnišství*. 1. vyd. Překlad Pavel Pšeja, Jan Vomlela. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, 325 s. ISBN 80-702-1536-4.
- LITVA, Alojz. *Teológia sv. Augustína*. 2. vyd. V Trnave: Dobrá kniha, 1993, 378 s. ISBN 80-714-1010-1.
- MINAŘÍKOVÁ, Pavla. *Řád ctností ve hře Ordo Virtutum Hildegardy z Bingenu v kontextu estetiky středověku*. Brno, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/361548/ff_b/bakalarka.pdf. Bakalářská práce. Masarikova univerzita v Brně. Vedoucí práce Prof. PhDr. Petr Osolsobě, PhD.
- NEWMAN, Barbara. *Sister of wisdom: St. Hildegard's theology of the feminine*. Berkeley: University of California Press, 1953, xxiv, 305 p. ISBN 05-202-1162-6.
- NEWMAN, Barbara. The Middle Ages Series : From Virile Woman to WomanChrist : Studies in Medieval Religion and Literature. Philadelphia, PA, USA: University of Pennsylvania Press, 1995. ProQuest ebrary. Web. 28 February 2015.
- PAVELKOVÁ, Karin. *Dvojitý život Hildegardy z Bingenu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. Vedoucí práce Zdeněk Pinc.
- PRAŽÁK, Josef, Josef SEDLÁČEK a František NOVOTNÝ. *Latinsko-český slovník: k potřebě gymnázií a reálných gymnázií*. Praha: Nákladem české grafické akciové společnosti "Unie", 1910.
- REEVES, Marjorie. *The influence of prophecy in the later Middle Ages a study in Joachimism*. Oxford: Clarendon Press, 1969. ISBN 01-982-7030-5.
- SCHAFER, Thomas. *Vize: život, dílo a hudba Hildegardy von Bingen*. Překlad Vladimír Čadský. Praha: Pragma, 2003, 217 s., [20] s. ba-rev. obr. příl. ISBN 80-720-5933-5.

- Slovník křesťanských mystiků*. Editor Luigi Borriello. Překlad Ctirad Václav Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, 767 s. ISBN 978-807-1951-988.
- SÖLLE, Dorothee. Předmluva. OPOČENSKÁ, Jana. *Zpovzdálí se dívky také ženy: výzva feministické teologie*. Praha: Kalich, 1995, s. 5-6. ISBN 8070179120.
- SÖLLE, Dorothee. *Mystik and Widerstand*. 6. vyd. München: Piper Verlag GmbH, 2003. ISBN 3492226892.
- Souhrn z tiskové konference papeže Františka. *Rádio Vaticana* [online]. 2013 [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=18637>.
- SUSO, Jindřich a Martin ŽEMLA. *Knižka pravdy: filosofie, mystika, imaginace po Eckhartovi*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2011, 158 s. Reflexe. ISBN 978-807-4291-371, str. 30.
- ŠROBÁR, Štefan. Hildegarda z Bingenu. *Teologické texty*, 2010, **21**(1 (126)), s. 29-30. ISSN 0862-6944. Dostupné také z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis>.
- ŘÍČAN, Pavel. Ženská a mužská spiritualita z pohledu hlubinné psychologie. *Ženská spiritualita I: sborník Unie katolických žen*. 2009, č. 1, s. 5-11.
- UNDERHILL, Evelyn. *Podstata mystiky a jiné eseje*. Praha: dybbuk, 2008. ISBN 9788086862620.
- UNDERHILL, Evelyn. *Mystika: podstata a cesta duchovního vědomí*. 1. vyd. Překlad Jan Frei. Praha: Dybbuk, 2004, 589 s. ISBN 80-868-6203-8.
- VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 202 s. Moderní česká teologie. ISBN 978-80-7325-228-1.

ZVELEBIL, Miroslav. Duch Svatý u Hildegardy z Bingenu. *Getsemany* [online]. 2011, č. 224 [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/2770>

ZVELEBIL, Miroslav. *Výklad Atanášova vyznání víry podle Hildegardy z Bingenu* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. Vedoucí práce Kateřina Bauer.

ŽIVNÁ, Magdaléna. Hildegard mystická i básnická. *Křesťanská revue*, 2013, **80**(6), s. 50-51. ISSN 0023-4613.

ŽIVNÁ, Magdaléna. *Situace mystičky podle Hildegardy z Bingenu aneb hledání výchozího postavení Hildegardy jako autorky Scivitas* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014. Vedoucí práce Pavel Hošek.

What St. Hildegard Says: What does spelt have to do with a Benedictine nun who lived in Germany during the Middle Ages?. *Nature's Legacy* [online]. [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <https://www.natureslegacyforlife.com/hildegard/>

195

Seznam zkratk

Seznam použitých zkratk:

Gen - Genesis (První kniha Mojžíšova)

J - Evangelium podle Jana

Ř - Epištola Římanům

Ž - Žalm

Mt - Evangelium podle Matouše

Mk - Evangelium podle Marka

Přílohy

Seznam příloh

Přílohy.....	117
Zdroje Příloh:.....	117
1. Hildegadino schéma uchopení vizí.....	118
2. Hildegarda s mnichem Volmarem.....	119
3. Třetí vize první knihy Scivias – Kosmické vejce.....	120
4. Šestá vize první knihy Scivias – Andělé.....	121
5. Druhá vize druhé knihy Scivias – Obraz trojice.....	122
6. Čtvrtá vize druhé části – žena-církev.....	123
7. Sedmá vize druhé části – Poslední soud.....	124
8. Druhá vize třetí části – Stavba Stvoření.....	125
9. Čtvrtá vize třetí knihy – strom s praotci.....	126
10. Osmá vize třetí knihy – ctnosti.....	127
11. Druhá vize De Operatione Dei – kosmický člověk, lidský kosmos.....	128
12. Čtvrtá vize De Operatione Dei – Roční období.....	129

Zdroje Příloh:

Obrazy ze Scivias (příloha -obrázky 2.-10.):

SAURMA-JELTSCH, Lieselotte E. *Die Miniaturen im "Liber Scivias" der Hildegard von Bingen: die Wucht der Vision und die Ordnung der Bilder*. Wiesbaden: Reichert, 1998. vii, 238 s. ISBN 3-89500-038-8.

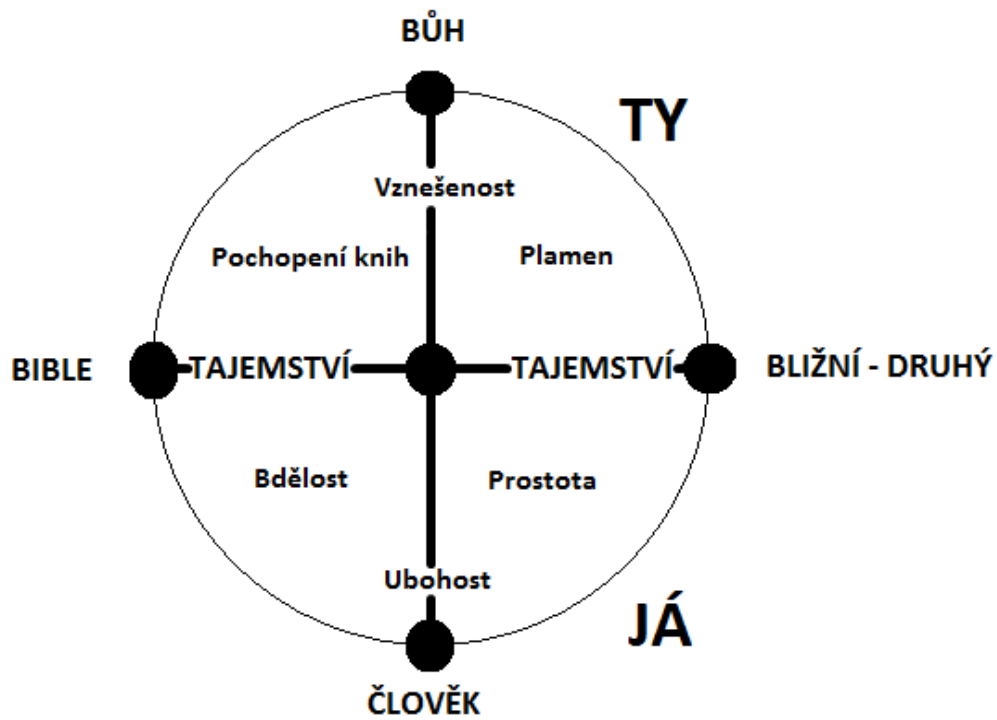
Obraz 11.:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Bingeni_Szent_Hildeg%C3%A1rd

Obraz 12.:

<http://conservation.catholic.org/saints.htm>

Originální obrazy vizí ze Scivias byly během druhé světové války při bombardování zničeny.¹⁹⁶ Zachovaly se fotokopie, podle kterých byly jeptiškami vyrobeny obrazy nové.

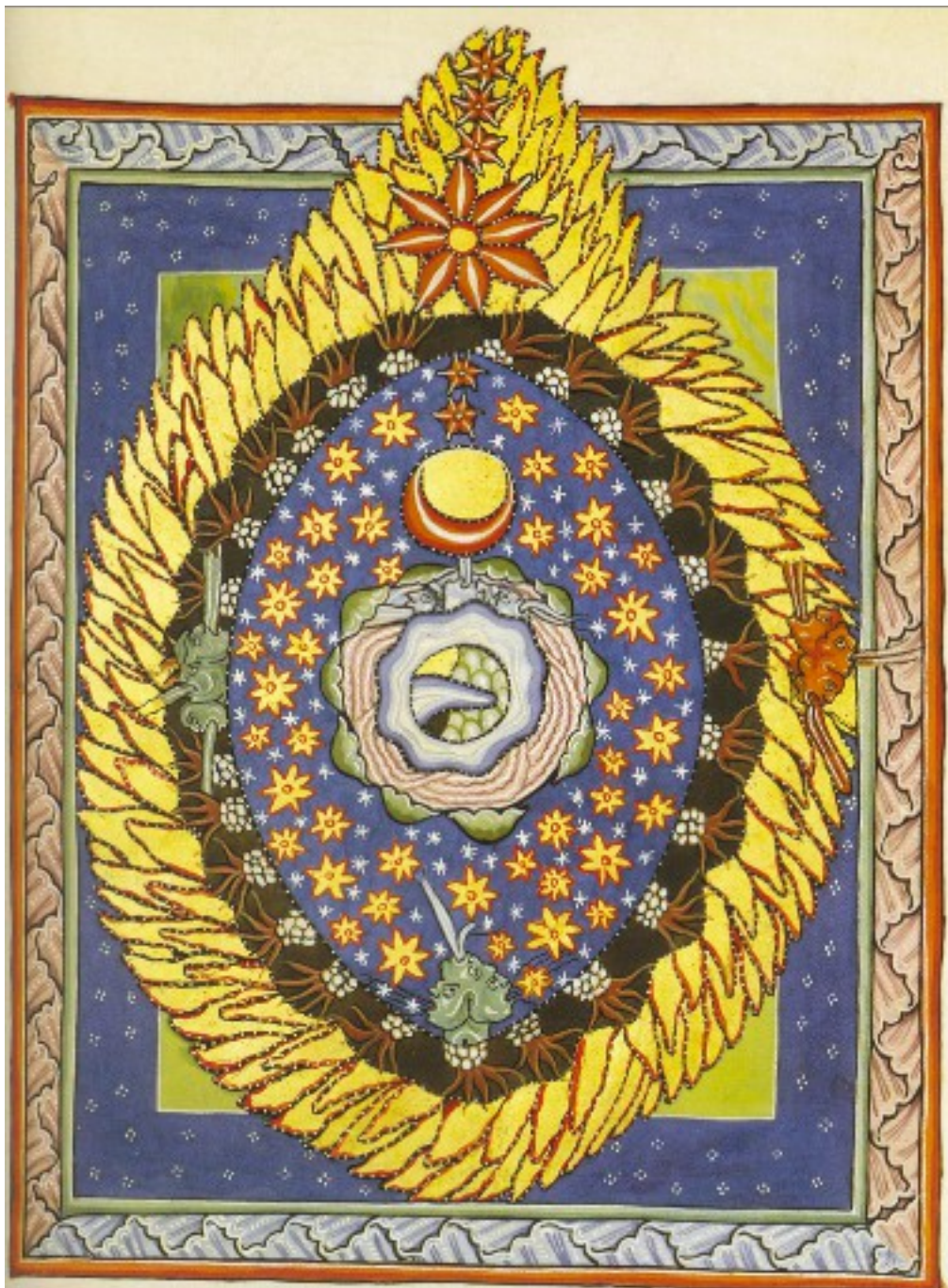
1. Hildegadino schéma uchopení vizí

2. Hildegarda s mnichem Volmarem

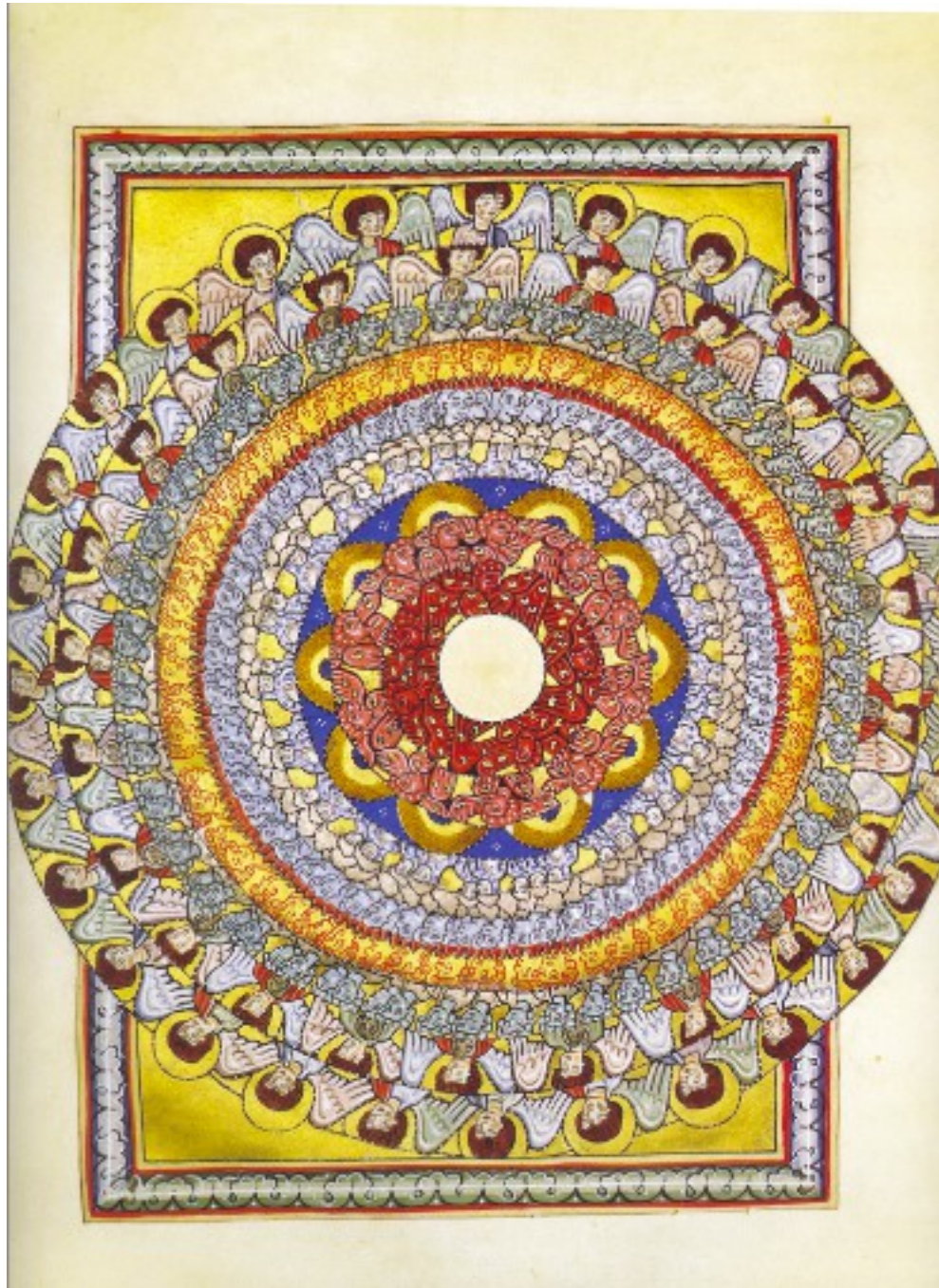

3. Třetí vize první knihy Scivias – Kosmické vejce

4. Šestá vize první knihy Scivias – Andělé

5. Druhá vize druhé knihy Scivias – Obraz trojice

6. Čtvrtá vize druhé části – žena-církev

7. Sedmá vize druhé části – Poslední soud

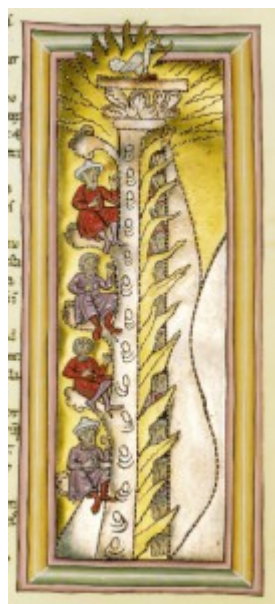

8. Druhá vize třetí části – Stavba Stvoření

9. Čtvrtá vize třetí knihy – strom s praotci

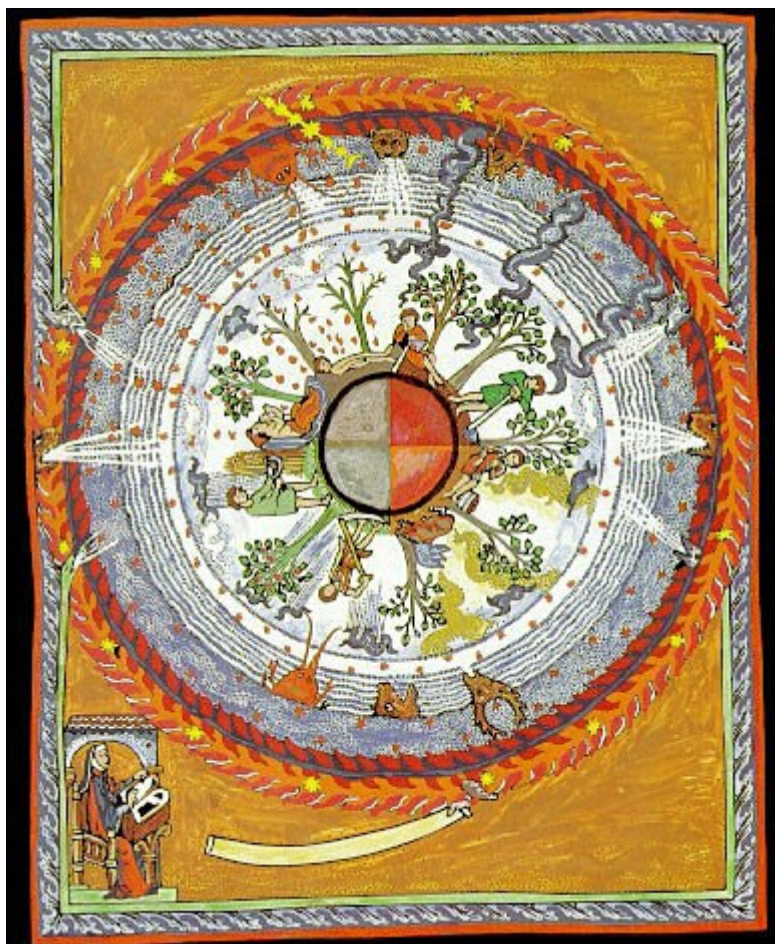

11. Druhá vize De Operatione Dei – kosmický člověk, lidský kosmos

12. Čtvrtá vize De Operatione Dei – Roční období

Abstrakt

Diplomová práce Teologie Hildegardy z Bingen je zaměřená na teologii této středověké abatyše, světice, kazatelky a magistry. Na začátku se pokouší shrnout Hildegardin život a nastínit charakter jejích zásadních literárních děl. Pokračuje vysvětlení pozice Hildegardy z Bingen jako teoložky ženy, pokouší se nastínit typicky ženský přístup v teologii a Hildegardinu situaci jako středověké teoložky. Dále se práce zmiňuje interpretace Hildegardiny teologie v dílech významných teologů 20. století zabývajících se mystikou. Tedy odkaz Hildegardy v dílech Evelyn Underhill, Dorothee Soelle a Matthewa Fox.

Pro pochopení Hildegardiny teologie je také důležité pochopit její teologickou metodu a způsob, jakým jsou vystavěna její vizionářská díla. Další kapitola popisuje situaci Hildegardy z Bingen jako mystičky. Skutečnost, že pro svá mystická vidění užívá jako zdroj i své vědomosti a zkušenosti.

Poslední část práce je věnována přímo její teologii – její kosmologii, mariologii, etice, soteriologii a především teologii stvoření.

Klíčová slova

Hildegarda z Bingen, kosmologie, imaginace, soteriologie, mariologie, středověká teologie, Scivias, De operatione Dei, mystika

Abstract

Dissertation work 'Theology of Hildegard von Bingen' introduces theology of this medieval abbess, teacher, preacher and holy woman. First part of this work is a summary of Hildegard's life and it also outlines the nature of her work. It is followed by explanation of Hildegard von Bingen's position as a female theologian. Further, the work offers an overview of interpretations of Hildegard's theology in the works of great theologians interested in mysticism of

twentieth century. Namely the legacy of Hildegard von Bingen in the works of Evelyn Underhill, Dorothee Soelle and Matthew Fox.

To understand Hildegard's theology it is vital to understand her theological method and the way her visionary works are constructed. Therefore next chapter deals with Hildegard von Bingen as a mystic and her use of knowledge and experience as a source of her mystical visions.

Last part is about Hildegard's theology itself. Her positive cosmology, mariology, ethics, soteriology and all above her theology of creation.

Keywords

Hildegard of Bingen, kosmology, imagination, soteriology, mariology, middleages theology, Scivias, De operatione Dei, mystic